

Dostoyevsky Fyodor

Muistelmia kuolleesta talosta

Федор Достоевский

Muistelmia kuolleesta talosta

«Public Domain»

Достоевский Ф. М.

Muistelmia kuolleesta talosta / Ф. М. Достоевский — «Public Domain»,

Содержание

I	8
II	15
III	23
IV	31
V	40
Конец ознакомительного фрагмента.	41

Dostoyevsky Fyodor

Muistelmia kuolleesta talosta

Johdanto.

Siperjan kaukaisilla seuduilla, erämaiden, vuorien jaläpääsemättömien metsien keskellä tavataan joskus pieniä kaupunkeja, joiden asukasluku nousee tuhanteen, korkeintaan kahteen tuhanteenhenkeen, rakennukset ovat puisia ja ulkomuoto mitättömän näköinen. Nämä kaupungit ovat varustetut kahdella kirkolla – toinenkaupungissa, toinen hautausmaalla – ja vivahtavat enemmän Moskovanympärillä oleviin kyliin kuin kaupunkeihin. Niissä on kuitenkin sängenriittävästi tuomareja, oikeuden jäseniä ja kaikkia muita alempiavirkamiehiä. Siperjassa palveleminen tuntuukin yleensä, kylmyydestähuolimatta, erittäin lämpimältä. Ihmiset ovat yksinkertaisia, ilmanmitään vapaamielisyyttä; järjestys on vanha, luja, vuosisatojenvahvistama. Virkamiehet, jotka totta puhuen vastaavat Siperjassaaatelistoa, ovat joko alkuasukkaita, oikeita siperjalaisia tai Venäjältä, enimmäten pääkaupungeista tulleita, joita runsaatpalkkamäärät, kaksinkertaiset kyytirahat ja suuren suurettulevaisuuden toiveet ovat sinne houkutelleet. Ne heistä, jotkaosaavat ratkaista elämän arvoituksen, jäävät melkein aina Siperjaanpysyväisesti asumaan, eivätkä he siinä tapauksessa tarvitsekaankauppojansa katua. Toiset taas, jotka ovat kevytmielisiä eivätkä osaatratkaista elämän arvoitusta, vaikeroivat aina: miksi olemme tännetulleet? Kärsimättöminä odottavat he laillisen virka-aikansa, kolmenvuoden loppua ja palaavat sitten jälleen kotiseuduilleen moittien sekäivaten Siperjaa. He eivät ole oikeassa: sillä, ei ainoastaanvirallisessa, vaan myöskin muissa suhteissa voipi Siperjassa asuaonnellisena. Ilmanala on oivallinen; maassa on paljon rikkaita javieraanvaraisia kauppiaita; paljon on varakkaita muukalaisiakin. Neitokset kukoistavat kuin ruusut ja ovat tavattoman siveellisiä. Metsän riistaa lentelee kaduilla. Sampanjaa juodaan luonnottomanpaljon, kalanmäti on ihmeellisen hyvää. Viljasta saadaan paikoittainviidestoistakin jyvä... Yleensä on maa tuottavaa. Pitää vaan osatakäyttää sitä hyödyksensä ja Siperjassa osataankin siitä hyötyä.

Eräässä semmoisessa iloisessa pikkukaupungissa, jonka muisto pysyyhaihtumattomana mielessäni, kohtasin minä Aleksanteri PetrowitshGoräntshikowin, maanpakolaisen, joka oli syntynyt Venäjälläaatelismieheksi ja tilanomistajaksi, vaan joka sittemmin vaimonsamurhaamisesta oli tuomittu toisen luokan pakkotyöhön, ja eleli nytlainmäärään kymmenvuotisen vankeusaikansa päätyttyä hiljaisena jarauhallisena siirtolaisena K:n kaupungissa. Hän kuului oikeastaanlähellä olevaan volostiin, vaan piti asuntoa kaupungissa, jossa hänhankki itselleen elatusta lasten opetuksella. Siperjan kaupungeissatavataan usein opettajina maanpakolaisia; heitä ei halveksita. Heopettavat etenkin ranskankieltä, joka on suuresti tarpeellinenelämässä ja josta heitä paitsi Siperjan kaukaisissa seuduissa ei olisimitään käsitystä. Ensi kerran tapasin minä Aleksanteri Petrowitshinerään vanhan, palveluksesta eronneen, vieraanvaraisen virkamiehen IwanIwanitsh Gwosdikowin talossa, jossa oli viisi eri-ikäistä toivorikastatytärtä. Aleksanteri Petrowitsh opetti heitä neljä tuntia viikossa30: sta kopeikasta tunnilta. Hänen ulkomuotonsa veti huomionipuoleensa. Hän oli tavattoman kalpea ja laiha mies, ijältään vielänuorenlainen, noin kolmenkymmenenviiden vanha, pieni kasvuinen jakivuloisen näköinen. Pukunsa oli aina sängen puhdas, eurooppalainen. Jos joku puhutteli häntä, katsoi hän aina puhuttelijaa silmiin jakuunteli tarkkaan jokaista hänen sanaansa, ikäänkuin hänelle olisiannettu paljon mietittävää tai tahdottaisiin päästä jonkun salaisuudenperille. Hänen vastauksensa oli aina selvä ja lyhyt, vaan kuitenkin siihen määrin punnittu, että puhuttelija äkkiä tunsijonkunlaistaepämukavuutta ja vihdoinkin itsekini mielellään lopetti keskustelun. Minäkysäsin hänestä Iwan Iwanitshilta ja sain tietää, että Gorantshikowvietti nuhteetonta ja siveellistä elämää ja että muussa tapauksessaIwan Iwanitsh ei olisikaan pyytänyt häntä tyttäriensä opettajaksi; että hän oli jörömainen, karttoi ihmisiä, oli sängen oppinut, lukipaljon, vaan puhui hyvin vähän ja että hänen kanssaan oli yleensäsängen vaikea keskustella. Muutamat vakuuttivat, että hän oli aivanvarmaan hullu, vaikka eivät pitäneetkään hänen hulluuttaan kovinarveluttavana; että

moni kaupungin arvokkaimmista miehistä osoittihänelle ystävällisyyttä; että hän voisi tuottaa hyötyäkirjoittamalla anomuskirjoja y.m. Arveltiin, että hänellä oli paljonsukulaisia Venäjällä, ehkäpä ei aivan vähäpätöisiäkään ihmisiä, muttatieettiin myöskin, että hän heti vankeuteen jouduttuansa olikatkaissut kaiken yhteyden heidän kanssansa, sanalla sanoen, että hänvahingoitti itseään. Sitä paitsi tiesivät kaikki hänen historiansa, tiesivät, että hän oli murhannut oman vaimonsa, vieläpä avioliittonsaensi vuonna, oli murhannut hänet mustasukkaisuudesta ja itse antanutrikoksensa ilmi (joka seikka lievensi hänen rangaistustansa).Sellaisia rikoksia pidetään aina onnettomuuksina ja niitäsurkutellaan. Mutta siitä huolimatta tuo kummitus väisti tarkoinkaikkia ja ilmestyi ihmisten pariin ainoastaan opetustuntejaantaakseen.

Alussa minä en kääntänyt häneen erityistä huomiota, mutta itsekään entiedä, minkä vuoksi hän alkoi vähitellen vetää minua puoleensa.Hänessä oli jotain arvoituksen tapaista. Pitempiin keskusteluihinhänen kanssaan ei ollut mitään mahdollisuutta. Kysymyksiini vastasihän tietysti aina, jopa niinkin, kuin olisi hän pitänyt sitä tärkeänävelvollisuutenaan; mutta vastauksen saatuani oli minun hieman vaikeatakysellä häneltä enempiä, jota paitsi hänen kasvonsakin ilmaisivatsellaisten keskustelujen jälkeen jonkunmoista kärsimystä ja väsymystä.Muistan, kuinka minä kerran kauniina kesä-iltana tulin hänen kanssaanIwan Iwanitshin luota. Äkkiä pälkähti päähäni kutsua häntä hetkiseksiluokseni polttamaan papyrossia. En voi kuvailla, mimmoista kauhuahänen kasvonsa osoittivat; hän menetti kokonaan malttinsa, alkoiladella joitakin katkonaisia sanoja ja äkkiä, luotuansa minuunvihaisen silmäyksen, rupesi juoksemaan vastakkaiseen suuntaan. Minäoikein ihmettelin. Siitä alkaen katseli hän minua ikäänkuinjommoisellakin pelolla. Mutta minä en jättänyt asiaa siksensä; olijotakin, joka veti minua hänen puoleensa, ja kuukauden kuluttuapistäysin minä itse Goräntshikowin luo. Tietysti tein minä siinätyhmästi ja epäkohteliaasti. Hän asui aivan kaupungin ääressä, eräänporvariämmän luona, jolla oli keuhkotautinen tytär ja sillä taasäpäpä-lapsi, noin kymmen-vuotias, kaunis ja iloinen tyttö. AleksanteriPetrowitsh istui viimeainitun kanssa ja opetti häntä lukemaan, kunminä astuin sisään. Nähtyänsä minut hän hämmästyti, ikäänkuin olisintavannut hänet jossain pahanteossa. Hän joutui kokonaan hämille, hypähti tuoliltaan ja katsoi minuun tuijottaen. Vihdoin rupesimmeistumaan; hän seurasi tarkkaan jokaista katsettani, ikäänkuin olisiepäillyt niissä erityisiä salaperäisiä aikeita. Minä huomasin, ettähän oli luulevainen aina hulluuteen asti. Hän katseli minuavihaisesti, aivan kuin olisi kysynyt: "etköhän jo kohta lähde pois?"Minä puhelin hänen kanssaan kaupungistamme, päivän uutisista; hän olivaitelias ja hymähteli vihamielisesti; näkyi, että tavallisimmat, kaikille tutut asiat olivat hänelle tuntemattomat ja ettei hänhalunnut niihin tutustuakaan. Sitten juttelin minä seudustamme ja sentarpeista; hän kuunteli minua ääneti ja katsoi niin kummallisestisilmiini, että minua rupesi vihdoon hävettämään. Muutoin olin minävähältä saada hänet viekoitelluksi uusilla kirjoilla jaaikakauslehdillä; ne olivat minulla kädessä, juuri postista tulleina,ja minä tarjosin niitä hänelle aukasemattomina. Hän silmäsi niihinahnaasti, mutta muutti kohta aikomuksensa ja kieltäytyi niitäottamasta sanoen, ettei hänellä ole aikaa niiden lukemiseen. Viimeinsanoin minä jäähyväiset ja tunsin ulos tultuani, että sydämeltäni olipudonnut joku raskas taakka. Minä häpesin ja minusta näytti tyhmältävaivata ihmistä, joka oli asettanut päätehtäväkseen – piiloutuamahdollisuuden mukaan koko maailmalta. Mutta teko oli tehty. Muistan, etten kirjoja hänen luonansa melkein ollenkaan nähnyt, joten siis eiliene ollut perää siinä huhussa, että hän luki paljon. Yhtähyvinajaessani pari kertaa myöhään yöllä hänen akkunainsa ohitse, huomasinniissä valoa. Mitähän toimitteli hän valvoessaan aamukoitteeseen asti?Lieneeköhän kirjoittanut? Ja jos kirjoitti, niin mitähän sitten?

Asianhaarat poistivat minut kaupungistamme noin kolmeksi kuukaudeksi.Palattuani talvella takasin, sain tietää, että Aleksanteri Petrowitslioli kuollut syksyllä, kuollut yksinäisyydessään kutsumatta edeskertaakaan lääkäriä luoksensa. Kaupungissa oli hänet jo melkeinunohdettu. Hänen asuntonsa oli tyhjänä. Minä tein viipymättätuttavuutta vainajan emännän kanssa aikoen saada häneltä kuulla, mitähänen asukkaansa oli toimitellut ja eikö hän jotakin kirjoittanut?Kahdestakymmenestä kopeikasta toi hän minulle koko korillisen paperia, jotka vainaja oli jättänyt jälkeensä. Ämmä

oli jörömäinen javaitelias, niin että häneltä oli vaikea saada asiallisia tietoja. Asukkaastaan ei hän voinut sanoa minulle mitään uutta. Hänen sanainsamukaan ei vainaja juuri koskaan työskennellyt, ei avannutkuukausmääriin kirjojaan eikä ottanut kynää käteensä; sen sijaan olihan yöt läpensä kävellyt pitkin laattiaa ja aina ajatellut jotakin, joskus puhunutkin itsekseen; hän oli kovin suosinut ja hyväillyt ämmäntyttären tyttäätä, Katjaa, etenkin sen jälkeen, kun oli saanut tietää hänen nimensä, ja joka kerta Katariinan päivänä oli hän käynyt pitämässä muistorukousta jonkun vainajan jälkeen. Vieraita ei hän voinut suvaita; ulkona kävi hän vaan lapsia opettamassa; katsoikarsaasti häneenkin, vanhaan ämmään, kun hän kerran viikkoonsa tulihänen huonettansa siivoamaan, eikä kolmeen vuoteen juuri koskaan puhunut hänen kanssaan sanaakaan. Minä kysäsin Katjalta: muistiko hän opettajaansa? Hän katsahti minuun, kääntyi sitten seinään päin jarupesi itkemään. Tuo mies oli siis jonkun saattanut itseänsä rakastamaan.

Minä vein mukani hänen paperinsa ja järjestelin niitä koko päivän. Kolme neljänestä niistä oli tyhjiä, joutavia lehtiä tai harjoituskirjoituksia kaavain mukaan. Mutta oli siinä melkoisen paksukin vihko, tiheään kirjoitettu ja lopettamaton, ehkä tekijän itsensä hylkäämä ja unohtama. Se oli Aleksanteri Petrowitshinkymmenvuotisen vankeusajan kertomus. Paikkapaikoin oli siinä muitakin juttuja, toisinaan hyvin kummallisia, kauhistuttavia, joita olipistetty väliin säännöttömästi, taudin tapaisesti, ikäänkuin jonkunlaisesta pakosta. Minä luin nämä katkelmat moneen kertaan jatulin miltei vakuutetuksi, että ne olivat kirjoitetut hulluudessa. Mutta vankeusajan muistelmat – "Kuvaelmat kuolleesta talosta" – kuten kirjoittaja itse niitä nimitti, eivät näyttäneet minusta aivan mitättömiltä. Minua huvitti kertomus aivan uudesta maailmasta sekä perikatoon joutuneesta kansasta, ja minä luin sitä uteliaasti. Tietysti saatan erehtyäkin. Näytteeksi valitsen tähän noistamuistelmista joitakuita lukuja; arvostelkoon yleisö itse.

I

Kuollut talo.

Vankilamme oli linnoituksen kupeella, aivan lähellä vallia. Kun joskus katseli aitauksen raosta avaraan maailmaan, eikö ehkä näkyisi jotakin, niin näkikin vaan pienen palasen taivasta ynnä korkean, ruohoakasvavan maavallin, mutta vallilla astuskeli öin sekä päivinvartijoita; ja silloin vankiparka ajatteli, että vuosikausia kuluu janiiden kuluessa hän samalla tavoin menee katselemaan aitauksen raostasekä näkee saman vallin, samanlaiset vartijat ja saman pienen palasentaivasta, ei kuitenkaan sitä taivasta, joka on vankilan yllä, vaantoista, kaukaista, vapaata taivasta. Kuvitelkaa mieleenne iso piha, parin sadan askeleen pituinen ja puolentoista sadan askeleen levyinen, kaikkialta ympäröity säännöttömän kuusikulmion muotoisella korkeallakehyksellä, se on aidalla korkeista pylväistä (paaluista), jotka ovatkaivetut pystysuoraan maahan, liitetyt lujasti toinen toisensaviereen, kiinnitetyt poikkilaudoilla ja ylhäältä teroitettut; kas siinä linnan ulkonainen varustus. Yhteen aitauksen reunaan oli tehty lujaportti, joka oli aina kiinni ja jota öin sekä päivin sotamiehetvartioivat; sitä avattiin tarvittaessa, kun vankeja oli päästettävä ulkotöihin. Tämän portin takana oli valoisa, vapaa maailma, jossa ihmisiä asui. Mutta aitauksen tänpuolisesta maailmasta ajattelivat nämä kuin olemattomasta sadusta. Siellä oli oma, erityinen maailmansa, joka ei ollut muun maailman kaltainen, siellä olivat omat lakinsa, omat pukunsa, omat tapansa ja tottumuksensa ja elävältä kuollut talo, elämä – aivan tavaton ja ihmiset kummalliset. Siitäpä omituisestankasta aioinkin minä kertoa.

Aitauksen sisällä nähtiin muutamia rakennuksia. Molemmiin puolin leveätä sisäpihaa oli kaksi pitkää yksikerroksista huoneistoa. Ne olivat kasarmeja. Siellä asuivat vangit, jaettuina luokkiin. Aitauksen perällä olevassa rakennuksessa oli kyökki, kahdessa osastossa; kauempana oli vielä rakennus, johon saman katoksen alle oli sijoitettukellareja, aittoja ja liiterejä. Pihan keskus oli tyhjä ja muodostitasaisen, jokseenkin ison alan. Täällä asetettiin vangit riveihin, tarkastettiin ja huudettiin kukin nimeltään; näin tehtiin aamuin, keskipäivin sekä illoin, välistä useamminkin kerran päivässä aina senmukaan miten epäluuloisia vartijat olivat ja miten taitavia he olivat lukemaan. Ylen ympärinsä, rakennusten ja aitauksen välille jäi vielä jotenkin iso ala. Siellä, rakennusten takana, käyskentelevät jouto-aikoinaan muutamat ihmisviholliset ja synkkämieliset vangit välttämättä siten muiden silmäyksiiä ja ajatellen rauhassa omia ajatuksiaan. Kohdatessani heitä tällaisilla kävelyillä, tarkastelin uteliaasti heidän synkkiä kasvojaan ja arvailin heidän ajatuksiaan. Oli eräs vanki, jonka mieli-työnä jouten ollessaan oli paalujen lukeminen. Niitä oli puolentoista tuhannen paikoille ja hän oli ne kaikki laskenut sekä merkinnyt. Kukin paalu merkitsi päivää; kunakin päivänä jätti hän luvusta pois yhden paalun ja sillä tavoin jälleolevista voi hän havainnollisesti nähdä, kuinka monta päivää hänen olivielä vankeudessa oleminen. Hän iloitsi sydämessään saatuaan jonkun kuusikulmion sivuista loppuun luetuksi. Hänen tuli vielä odottaa montavuotta; mutta vankilassa oli aikaa oppia kärsivälliseksi. Minä näinkerran, kuinka eräs vanki otti tovereiltaan jäähyväisiä, oltuansakaksikymmentä vuotta pakkotyössä. Olipa siellä ihmisiä, jotkamuistivat hänen tulonsa vankilaan; huoleton oli hän ollut silloin, eikä ajatellut rikostaan yhtä vähän kuin rangaistustaankaan. Nyt lähtihän pois harmaapäisenä, jyrkän ja surullisen näköisenä ukkona. Vaiteliaana kulki hän kasarmiemme läpi. Tullessaan kuhunkin kasarmiin, rukoili hän kääntyneenä jumalankuviin, ja kumarteli sitten nöyrästi tovereilleen pyytäen, etteivät muistelisi häntä vihamielin. Muistanmyöskin, kuinka eräs vanki, entinen varakas siperjalainen talonpoika, kutsuttiin jonakin iltana portille. Puolen vuotta sitä ennen oli hänsuureksi surukseen kuollut, että hänen vaimonsa oli mennyt toiselle miehelle. Nyt oli vaimo itse saapunut vankilan edustalle tarjotakseen hänelle almua. He puhelivat pari minuuttia, puhkesivat sitten kyynelisiin ja sanoivat toisilleen ikuiset jäähyväiset. Minä näin miehen kasvot, kun hän palasi kasarmiin... Niin, tässä paikassa saiooppia kärsivällisyyttä.

Kun rupesi hämärtämään, vietiin meidät kasarmeihin ja suljettiin sinnekoko yöksi. Minusta tuntui aina raskaalta palata ulkoa kasarmiin. Viimemainittu oli pitkä ja matala huone, himmeästi valaistutalikynttilöillä, täynnänsä raskasta, tukahuttavaa löyhkää. Enymmärräkään enää, kuinka minä voin viettää siinä kymmenen vuotta. Laverissani oli minulla kolme lautaa, siinä oli leposijani. Sellaisilla lavereilla makasi samassa huoneessa kolmekymmentä henkeä. Talvella suljettiin ovet aikaisin. Sitten sai odottaa noin neljätuntia, kunnes kaikki nukkuivat. Siihen asti täytyi kuulla melua, naurua, haukkumasanoja ja kahleiden kolinaa sekä nähdä likaisuutta, kerittyjä päitä, poltinmerkin saaneita kasvoja, repaleisia vaatteita, kaikkea halvennettua ja häväistyä ... niin, ihminen on sitkeähenkinen! Ihminen on olento, joka tottuu kaikkeen ja luulenpa, että se on hänen paras tuntomerkinsä.

Vankilassa oli meitä kaikkiansa kaksisataa viisikymmentä henkeä – seoli melkein pysyvä lukumäärä. Yhdet tulivat, toiset lopettivat määräaikansa ja menivät pois, kolmannet kuolivat. Ja kylläpä tässä olikin kaikenlaista väkeä. Luulenpa, että Venäjän jokakuvernementilla, joka maakunnalla oli täällä edustajansa. Olimuukalaisiakin, olipa muutamia vankeja Kaukaasian vuoriltakin. Kaikki olivat he jaetut rikosten laadun, s.o. rikoksista määrättyjen vuosien mukaan. Saa otaksua, ettei ollut semmoista rikosta, joka ei olisi ollut täällä edustettuna. Vankeusväestön tärkeimpänä osuutena olivat siviililuokan vangit. Ne olivat rikoksellisia, joilta vapaus olikokonaan riistetty; ne olivat yhteiskunnasta eroitettuja jäseniä, jotka eroittamisensa ikuisiksi todistukseksi olivat saaneet poltinmerkin kasvoihinsa. Heidän vankeusaikansa vaihteli kahdeksan jakahentoista vuoden välillä, jonka jälkeen heidät lähetettiin siirtolaisiksi johonkin siperjalaiseen paikkakuntaan. – Oli myös kinsotilasluokkaan kuuluvia rikoksellisia, joilta ei riistetty kaikkeavapautta, kuten yleensä on tapana venäläisissä sotilasvankienruoduissa. Heidät oli lähetetty lyhyeksi ajaksi, jonka kuluttua he saivat palata sinne, mistä olivat tulleetkin, sotamiehiksi Siperjanlinjarykmentteihin. Useat heistä lähetettiin melkein oitis jälleenvankeuteen uudistetuista törkeistä rikoksista, ei kuitenkaan enää lyhyeksi ajaksi, vaan kahdeksikymmeneksi vuodeksi. Tätä luokkaan otettiin "alituisiksi." Mutta alituksilta ei riistetty sentään kokonaan vapautta. Vihdoin oli vielä melkoisen lukuisa luokkasuurimpia pahantekijöitä, etupäässä soturisäädystä. Sitä sanottiin "erityiseksi osastoksi." Koko Venäjältä lähetettiin siihen rikoksellisia. He itse pitivät itseään ikuisina vankeina, eivätkä tienneet pakkotyönsä määräaika. Lain mukaan oli heidän työnsä tehtäväkahta, jopa kolmeakin kertaa raskaammaksi kuin muiden. "Te oletetaan ajaksi, vaan me ainaiseksi", sanoivat he toisille vangeille. Minä olen sittemmin kuullut, että tämä osasto on hävitetty. Sitäpaitsi on vankilastamme sittemmin poistettu myöskin siviilijärjestys ja sen sijaan pantu toimeen yleinen sotilasvankien ruotu. Sen ohessa on tietysti esimiehistökin muuttunut. Minä kerron siis entisyydestä, kauan aikaa sitten olleista ja menneistä asioista.

Siitä on jo kulunut pitkä aika; kaikki on minusta kuin unen näköä. Muistan hetken, jolloin saavuin vankilaan. Se tapahtui illallajoulukuussa. Jo hämärti; väki palasi työstä; tehtiin valmistuksia sentarkastusta varten. Viiksisä alipuseeri avasi minulle ovet tähän kummalliseen taloon, jossa minun tuli viettää monta vuotta, kärsiäsemmoisia kärsimyksiä, joista minulla ilman kokemusta ei voisi ollavähintäkään käsitystä. Esimerkiksi en olisi mitenkään voinut ajatella hirveäksi ja tuskalliseksi sitä seikkaa, etten minä kertaakaan kokokymmenvuotisen vankeuteni aikana tulisi olemaan yksinäni! Eikä se ollutkaan ainoa seikka, johon minun piti tottua.

Täällä oli satunnaisia murhaajia ja murhaajia ammatiltaan, ryövärejää ryövärien päälliköitä, oli myöskin pelkkiä taskuvarkaita, maankulkijoita y.m. Oli sellaisiakin, joista oli vaikea päättää, minkävuoksi he olivat tänne joutuneet? Mutta yhtähyvin kullakin oli omakertomuksensa, sekava ja raskas kuin eilinen humala. Menneistä asioista eivät he yleensä halunneet kertoilla ja nähtävästi kokivatolla niitä ajattelemattakin. Minä tunsin murhamiehiä, niin iloisia jahuolettomia, että olisin voinut lyödä vetoa, ettei omatunto heitälaisinkaan nuhdellut. Mutta tapasi siellä synkkiäkin, melkein ainavaitelijaita olentoja. Elämästään juttelivat he harvoin, enkä minä huomannut kessään uteliaisuuttakaan, ikäänkuin sitä ei olisi otettutavaksi. Tapahtui kuitenkin, että joku rupesi väliin aivansatunnaisesti puhumaan, samalla kun toiset välinpitämättöminä jajarömaisinä

kuuntelivat. Ei kukaan voinut saada toistaan ihmettelemään. "Me olemme kirjaan pystyvää väkeä!" sanoivat he usein jonkunlaisella itseensä tyytymyksellä. Muistan, kuinka kerran eräspahantekijä, kohmelopäissään (vankilassa oli joskus mahdollista saadaväkeviä juomia), alkoi kertoa murhaneensa viisivuotiaan pojanviekoiteltuaan hänet ensin johonkin tyhjään vajaan; siellä oli hänpojan murhannutkin. Koko kasarmin väki, joka tähän asti oli nauranuthänen pilapuheilleen, karjasi nyt kuin yhdestä suusta ja pahantekijäoli pakoitettu vaikenemaan. Vangit eivät karjasseet inhosta, vaansiitä syystä, ettei semmoista pitänyt puhua, koska, semmoiset puheeteivät olleet tapana. Tässä voin huomauttaa, että vankilan asukkaattodellakin olivat kirjaan pystyviä, ei kuvannollisessa, vaan sanantäydessä merkityksessä. Ainakin puolet heistä osasi lukea jakirjoittaa. Missä muussa paikassa, jossa venäläistä kansaa on koossa, voidaan siitä eroittaa 250 henkeä sillä tavoin, että puolet heistä olisi kirjaan pystyviä. Olen kuullut jonkun semmoisista tosiasioistapäätäneen, että kirjataito turmelee kansaa. Se on erehdystä; turmeluksen syyt ovat aivan toiset, vaikkapa myöntäminen onkin, että kirjataito kehittää kansassa itseensä luottamusta. Mutta eihän se olemikään vika. – Kukin luokka erotettiin toisistaan vaatteuksenmukaan. Muutamilla oli jakun toinen puoli tummanruskea, toinen taasharmaa, samoin oli myöskin housuissa toinen lahke harmaaton tummanruskea. Kerran, kun olimme työssä, katseli eräsvehnästenmyyjä-tyttö minua kauan aikaa ja purskahti sitten äkkiä nauramaan. "Hyi, miten hullusti!" huudahti hän; "ei ole piisannutharmaata sarkaa, eikä mustaakaan!" Oli semmoisiakin, joilla koko jakkuoli harmaata sarkaa, vaan hihat mustanruskeata. Tukkakin oli erilailla: toisilla oli puolet tukkaa keritty pitkin pää-kalloa, toisillataas poikkipuolin.

Jo ensi katseella voi huomata jonkunlaisen silmiin pistävän yhteisen ominaisuuden tässä kummallisessa perhekunnassa; huomattavimmatkin, omituisimmatkin henkilöt, jotka vastoin tahtoansa kohosivat muidenylitse, noudattivat kuitenkin mielellään vankilan yhteisiä tapoja. Yleiseen voin sanoa, että koko tämä ihmisjoukko, lukuun ottamattamuutamia tavattoman iloisia olentoja, joita siitä syystä kaikkihalveksivat, oli synkkää, kateellista, kunnianhimoista, kerskaavaista, helposti loukkautuvaa ja suuressa määrässä muotoihin kiintynyt väkeä. Välinpitämättömyys kaikkea kohtaan oli suurimpana hyveenä. Ulkonaista käyttäytymistä piti kukin tavattoman tärkeänä asiana. Usein muuttui ylpein joukosta salaman nopeudella mitä arkamaisimmaksi. Olimuutamia todella voimakkaita ihmisiä; ne olivat yksinkertaisia jateeskentelemättömiä. Mutta kummallista: näiden lujaluontoisten, voimakasten ihmisten joukossa oli muutamia suurimmassa määrin, melkeintaudintapaisesti kunnianhimoisia. Yleensä huomasi täällä kunnianhimoaja ulkopuolisuutta hyvin usein. Suurin osa vankeja oli turmeltunutta, kovin ilkeätä väkeä. Juorut ja moitteet olivat lakkaamattomia: elettiin miltei kuin kadotuksessa, pimeyden valtakunnassa. Muttavankilan sisällisiä asetuksia ja hyväksytyjä tapoja ei kukaanuskaltanut vastustaa; kaikki alistuivat. Oli mahtavia luonteita, vaikeasti alistuvia, mutta nekin alistuivat. Vankilaan tulisellaisia, jotka vapaina ollessaan olivat jo liiaksi syrjäytyneettavallisuudesta, niin että lopulta rikoksiansakin tekivät niihinmitään syytä tietämättä, ikäänkuin houreissaan, huumautuneina, useinkorkeimmilleen nousseesta kunnianhimosta. Mutta täällä masentuivat heoitis, vaikka moni heistä ennen vankeuteen tulemistaan oli ollutkylien ja kaupunkien kauhuna. Silmäillen ympärilleen tulokas kohtahuomasi, ettei hän ollutkaan mieleisessään paikassa, ettei hän täällävoinutkaan ketään ihmetyttää; hän tyyntyi pakostakin ja mukautuivallitsevaan tapaan. Tähän vallitsevaan tapaan kuului päältäpäinkatsoen jonkunlainen erityinen oman arvonsa tunteminen, joka oli huomattava ominaisuus miltei jokaisessa vankilan asukkaassa. Tuomitunpakkotyöläisen nimeä pidettiinkin todella jonkunlaisena virkanimenä, jopa kunnioitettavanakin. Häpyä ja katumusta ei ollut merkiksikään! Muuten oli olemassa jonkunlaista ulkonaista, ikäänkuin virallistanöyryyttäkin, jonkunlaisia rauhallisia puheenparsia: "Me olemmehukkaan joutunutta kansaa", sanoivat he, "emme osanneet eläävapaudessa, nyt saamme tehdä pakkotyötä." – "Et totellut vanhempiasi, nyt saat totella rummun lyöntiä." – "Et taipunut hyvään, nyt saatkokea pahaa!" Tällaisia arveluja lausuttiin usein, osaksi siveellisinä opetuksina, osaksi tavallisina sananlaskuina, ilman mitään vakavampaatarkoitusta. Kaikki oli vaan pelkkiä sanoja. Tuskinpa kukaan tunnustisydämessään laittomuuttansa. Jos joku vanki

olisi yrittänyt moittiatoveriansa rikoksesta (muuten rikoksen tekijän moittiminen ei olevenäläisen luonteen mukaista), ei haukkumasanoista moititun puolelta olisi tullut loppua. Ja he olivatkin aika mestareja haukkumaan. Hehaukkuivat hienostuneella, taiteellisella tavalla. Haukkuminen olitäällä koroitettu taiteeksi; tarkoituksena ei ollut vaikuttaa niinpaljon loukkaavilla sanoilla kuin loukkaavalla ajatuksella, hengellä, aatteella, ja se on aina hienompaa, myrkyllisempää. Alituiset riidatvankien kesken olivat omiansa kehittämään haukkumataittoa. Koko tämänväestö työskenteli kepin pakoittamana, ja sen vuoksi pysyi laiskana jaturmeltuneena. Kaikki olivat he kokoontuneet tänne vastoin omaatahtoonsa; kaikki olivat he vieraita toisilleen.

"Piru on kuluttanut kolmet tallukat, ennenkuin sai meidät kootuksi", sanoivat vangit, ja niinpä olivat juorut, kujeet, akkamaiset jutut, kateus, riita ja ilkeys ylimillään tässä katalassa paikassa. Ei mikään akka olisi voinut olla niin turhamainen kuin muutamat näistä murhamiehistä. Tosin oli heidän joukossaan lujaluontoisiaakin ihmisiä, jotka olivat koko elämänsä aikana tottuneet hallitsemaan, käskemään, karaistuneita, pelottomia ihmisiä. Niitä väkisinkin kunnioitettiin; itse puolestaan semmoiset ihmiset, vaikka olivatkin arkojakunniastaan, eivät kuitenkaan tahtoneet rasittaa muita; he välttivät turhanpäiväisiä riitapuheita, käyttäytyivät erinomaisen arvokkaasti, olivat järkeviä ja melkein aina kuuliaisia päälliköille, eikuuliaisuuden periaatteen, eikä velvollisuuden tunnonkaan tähden, mutta niin vaan, ikäänkuin jonkunlaisesta sopimuksesta, käsittäensiiitä tulevat molemminpuoliset edut. Muutoin heitä kohdeltiinkin varovasti. Muistanpa, kuinka kerran eräs semmoinen peloton japäättäväinen, julmista taipumuksistaan tunnettu vanki kutsuttiinjostakin rikoksesta rangaistavaksi. Oli kesäinen päivä, työstä vapaa-aika. Majuuri, vankilan lähin ja välitön päällikkö, oli itse saapunutvahtipaikalle, joka oli aivan porttimme vieressä, ollakseen läsnärangaistaessa. Tämä majuuri oli vankien kauhuna; hän sai heidät pelosta vapisemaan. Hän oli järjettömän ankara, hän "ryntäsi ihmisiä vastaan", kuten vangit sanoivat. Enimmin pelättiin hänen läpätunkevaakatsettaan, jolta ei voinut mikään olla salassa. Hän näki melkeinkatsomattakin. Astuessaan vankilaan hän tiesi, mitä sen toisessapäässä tapahtui. Vangit nimittivät häntä kahdeksan-silmäiseksi. Hänenmenetystapansa oli väärä. Hurjilla, ilkeillä toimillaan hän vaanvihoitti jo ennestäänkin vihoittuneita ihmisiä ja jos hänenylijäpäällikkönsä ei olisi ollut kunniallinen ja ymmärtäväinen mies, joka välistä hillitsi hänen hurjia oikkujansa, olisi hän saanut aikaansuurta turmiota. En ymmärrä, kuinka häntä onni seurasi loppuun asti; hän otti virkaeron henkeänsä menettämättä ja terveenä, vaikka olikinjoutunut oikeuden käsiin.

Vanki vaaleni, kun häntä huudettiin. Tavallisesti kärsi hän tyynestija vaieten rangaistuksensa, arvostellen kylmäverisesti jävälinpitämättömästi tapahtunutta tapaturmaa. Häntä kohdeltiin muutenaina varovasti. Mutta tällä kertaa hän jostakin syystä luuli olevansaoikeassa. Hän vaaleni ja pisti hihaansa, salaa vartijoiltansa, terävänenglantilaisen suutarin-veitsen. Veitset ja muut teräaseet olivatvankilassa kovasti kiellettyä tavaraa. Tarkastuksia toimitettiinusein, odottamatta ja huolellisesti, rangaistukset olivat ankarat; mutta kun on vaikea löytää rosvolta sitä, jota hän nimenomaan onpäättänyt salata ja kun veitsiä sekä työaseita tarvittiin vankilassaalituiseesti, ei niitä, tarkastuksista huolimatta, voitu saadahviämään. Ja jos ne otettiinkin pois, niin heti hankittiin toisiasiaan. Kaikki vangit kiiruhtivat aitauksen luo ja hämmästyneinäkatselivat paalunrakojen läpi. Kaikki tiesivät, ettei Petrow tälläkertaa aio taipua hyvällä rangaistavaksi ja että majuurilla oli loppukäsissä. Mutta ratkaisevalla hetkellä istahti majuurimme rattaillensaja lähti pois jättäen rangaistuksen toimeen panemisen toiselleupseerille. "Jumala itse pelasti hänet", sanoivat vangit sittemmin. Petrow puolestaan kärsi rangaistuksensa aivan rauhallisena. Hänenvihansa lauhtui, kun majuuri oli lähtenyt pois. Vanki on kuuliainen jarauhallinen johonkuhun määrään asti; mutta on kuitenkin raja, jonkayli ei saa mennä. Sanon tässä, ettei mikään voi olla huomiotaansaitsevampaa kuin nämä kärsimättömyyden ja niskoitlemisenpuuskaukset. Monasti kärsii ihminen useampia vuosia, kestää ankarimpiarangaistuksia ja äkkiä kadottaa malttinsa jonkun pikkuseikan, jonkunvähäpätöisyyden kohdatessa, ehkäpä ilman mitään syytäkään. Melkeinpävoipi häntä silloin pitää hulluna, ja niinhän tavallisesti tehdäänkin.

Jo olen sanonut, että useampien vuosien kuluessa minä en huomannutnäissä ihmisissä vähintäkään katumuksen merkkiä, enkä minkäänlaisiaahdistavia ajatuksia rikoksien tähden; suurin osa heistä arveliolevansa aivan oikeassa. Semmoinen on asianlaita. Syynä siihen ontietysti pidettävä ylpeyttä, huonoja esimerkkejä ja väääähäveliäisyyttä. Mutta voipikos kukaan sanoa tutkineensa näidenperikatoon joutuneiden ihmisten sydämet ja lukeneensa niidensalaisuudet? Luulenpa kuitenkin, että vuosien kuluessa olisi ollutmahdollista huomata näissä sydämissä vaikka jonkun piirteen, jokatodistaisi sisällistä surua ja kärsimystä. Mutta niin ei tapahtunut,ei vähimmässäkään määrässä. Näyttää siltä, kuin rikoksia ei voisiselitellä määrätyn, valmiin katsantokannan mukaan, joten niidenfilosofia on vaikeampi kuin luulisikaan. Tietty asia on, etteivankila eikä pakkotyö voi parantaa rikoksen tekijää; ne vaanrankaisevat häntä ja turvaavat yhteiskunnan rauhaa hänen pahoiltaaikeiltaan. Pahantekijässä herättää vankila ja ankarinkin pakkotyöainoastaan vihaa, halua kiellettyihin nautintoihin ja mitä suurintakevytmielisyyttä. Minä olen vahvasti vakuutettu siitä, että kuuluisasellijärjestelmä ei saavuta oikeata tarkoitustaan. Se imee elämänmehun ihmisestä, veltostuttaa sekä heikontaa hänen sielunsa ja tarjoositten henkisesti kuivuneen muumian, puolihullun olennon mukakatumuksen ja parannuksen esikuvana. Selvää on, että pahantekijä, jokaneusee yhteiskuntaa vastaan, vihaa sitä ja katsoo melkein aina itsensäolevan oikeassa ja yhteiskunnan väärässä. Sen lisäksi on hän siltä jokärsinyt rangaistuksensa ja siitä syystä pitääkin itseäänpuhdistettuna, pyhitettynä. Sellaisten katsantokantain mukaan voisoimiltei puolustaa rikoksen tekijää. Mutta kaikista katsantokannoistahuolimatta myöntää jokainen, että on olemassa semmoisia rikoksia, joita aina ja joka paikassa, kaikkien lakien mukaan on pidettykieltämättöminä rikoksina ja pidetään semmoisina vastakin, niinkauankuin ihminen pysyy ihmisenä. Ainoastaan vankilassa kuulin minäkertomuksia hirveimmistä, luonnottomimmista töistä, kummallisimmistamurhista, joista puhuttiin nauraen hillitsemätöntä ja lapselliseniloista naurua. Etenkin on muistooni painunut eräs isänsä murhaaja.Hän oli ollut aatelismies ja kuusikymmenvuotiaan isänsä tuhlaajapoika.Käytökseltään oli hän peräti kevytmielinen, ja isänsä oli koetelluthäntä hillitä, taivutella. Mutta ukolla oli talo ja luultiinpa häntäraharikkaaksikin; poika murhasi hänet, himoiten perintöä. Rikos tuliilmi vasta kuukauden perästä. Murhaaja oli ilmoittanut poliisille, että hänen isänsä oli hävinnyt teille tietämättömille. Koko tämänkuukauden vietti hän mitä kevytmielisimmällä tavalla. Vihdoin hänenpoikessa ollessaan löysi poliisi ruumiin. Pihalla, pitkin sen kokopituutta, juoksi likaviemäri, joka oli peitetty laudoilla. Ruumismakasi tässä viemäriässä. Se oli puettu huolellisesti, harmaa pää olileikattu pois ja pantu taas paikalleen, sen alle oli murhaajaasettanut tyynyn. Hän ei tunnustanut rikostaan, menetti aatelisarvonsaja lähetettiin pakkotyöhön kahdeksikymmeneksi vuodeksi. Koko sen ajan, jonka minä olin hänen kanssaan, säilytti hän mitä iloisimmanmielialansa. Hän oli peräti turhamainen, kevytmielinen jaajattelematon, mutta ei ollenkaan tyhmäpäinen. Minä en koskaanhuomannut hänessä mitään erityistä julmuutta. Vangit eiväthalveksineet häntä hänen rikoksensa tähden, josta ei ollutpuhettakaan, vaan siitä syystä, ettei hän osannut oikein käyttäytyä.Joskus mainitsi hän isäänsä. Puhuessaan kerran kanssani sukunsarotevuudesta lisäsi hän: kas, isäni oli semmoinen mies, etteikuolemaansa asti valittanut mitään kipua. Mokoma eläimellinentunnottomuus on tietysti tavatonta. Se on jonkunlainen aistillinenpuute, jonkunlainen ruumiillinen ja siveellinen virheellisyys, tieteelle vielä tuntematon, eikä mikään tavallinen rikos. Minäpuolestani en tahtonut uskoa tällaisen rikoksen mahdollisuutta. Muttahänen kotikaupunkinsa ihmiset, jotka tunsivat hänen elämänsäyksityiskohdat, kertoivat minulle siitä. Todistukset olivat niinselvät, että oli mahdoton olla rikosta todeksi uskomatta.

Vangit kuuluivat hänen kerran yöllä unissaan huutavan: "Ota kiinni, otakiinni! Lyö häneltä pää poikki, lyö, lyö!.."

Melkein kaikki vangit puhuivat ja hourailivat yöllä. Haukkumasanat, rosvojen puheet, veitset, kirveet tulivat silloin useimmiten heidänhuulilleen. Me olemme masennettua väkeä, sanoivat he; meidän sydämemmeon masennettu, siitä syystä me huudamme yöllä.

Ruunun työ ei ollut ammattina, vaan velvollisuutena; vanki tekitehtävänsä, työskenteli ulkona säädetty tuntinsa ja palasi taasvankilaan. Pakkotyötä vihattiin. Ilman erityistä työtänsä, jota vankitekee kaiken älynsä ja ymmärryksensä mukaan, ei hän saattaisivankilassa tulla toimeen. Ja mitenkä olisikaan mahdollista, että nuokehittyneet, rajusti elämöineet ja elämänhaluiset ihmiset, jotka olivat väkisin temmatut yhteiskunnasta ja ihmiselämästä, voisivat ominneuvoinsa elää vankilassa säännöllistä ja järjellistä elämää? Joutilaisuus synnyttäisi heissä semmoisia rikoksellisia taipumuksia, joista heillä ennen ei ollut käsitystäkään. Työtä ja ilmanoikeutettua, varsinaista omaisuutta ei ihminen voi tulla toimeen, vaanturmeltu ja muuttuu eläimelliseksi. Ja siitä syystä vankilassajokaisella luonnollisen vaatimuksen ja itsensä säilyttämisen pakostaolikin oma ammattinsa, oma toimensa. Koko pitkän, kesäisen päiväkulussa tehtiin ruunun työtä; lyhyt yö tuskin riitti makuu-ajaksi. Mutta talvella oli vanki lainmukaisesti jo hämärän tullessa suljettavavankilaan. Mitenkä olivat pitkät, ikävät talvi-illat saatavatulumaan? Siitäpä syystä melkein joka kasarmi, kiellosta huolimattamuuttuikin silloin suureksi työhuoneeksi. Työtä ja tointa oikeastaane kielletty; ainoastaan työaseet olivat kielletyt. Mutta ilman aseitaoli työ mahdotonta. Työtä tehtiin siis salaisesti, ja näyttipä siltä, ettei esimiehistö muutamissa tapauksissa pitänyt siitä suurta lukua. Moni vanki tuli vankilaan taitamattomana, vaan oppi siellä muiltajonkun käsityön ja lähti sitten pois taitavana mestarina. Täällä olisuutareja, tohvelintekijöitä, räätälejä, nikkareja, seppiä, piirtäjiä ja kultaajia. Eräs juutalainen, Isai Bumstein oli juveelintekijä jasamalla koronkiskuri. Kaikki tekivät he työtä ja ansaitsivat rahaa. Tilauksia saatiin kaupungista. Raha on metallista tehtyä vapautta, jaspä vuoksi onkin se ihmiselle, jolta vapaus on kokonaan riistetty, kymmentä kertaa kalliimpi kuin muille. Jos raha vaan kilisee hänentaskussa, on hän jo puoleksi tyydytetty, vaikk'ei voisikkaan sitä tuhjata. Rahaa voipi kuitenkin tuhjata aina ja jokapaikassa, muttaetenkin vankeudessa ollessa, koska kielletty hedelmä on kahtamakeampaa. Vankilassa oli saatavana myöskin viinaa. Piiput olivatankarasti kielletyt, vaan niitä käyttivät yhtähyvin kaikki. Raha jatupakka olivat suojana keripukkia ja muita tauteja vastaan. Työ taasoli esteenä rikoksille: ilman työtä vangit olisivat syöneet toisensaniinkuin hämähäkit pullossa. Siitä huolimatta työnteko ja rahojenomistus olivat kielletyt. Usein pantiin öillä toimeen äkkinäisiä tarkastuksia, otettiin kaikki kielletty tavara takavarikkoon, jajoskus joutuivat rahatkin etsijäin kynsiin, vaikka niitä kuinkakoeteltiin piilotella. Osaksi senkin tähden niitä ei säästetty, vaantuhlattiin kohta viinaan; siinä syy, minkä vuoksi viinaa löytyivankilassa. Jokaisen tarkastuksen jälkeen kadotti syyllinenomaisuutensa ja sitä paitsi joutui ankaran rangaistuksen alaiseksi. Mutta kohta sen jälkeen puute taas poistettiin, uudet työaseethankittiin ja olot palasivat entiselleen. Semmoinen asianlaita olitunnettu päälliköille, eivätkä vangitkaan nurkuneet rangaistuksestaan, vaikka mokoma elämä vivahti elämään Vesuvius-vuorella.

Kellä ei ollut mitään käsityötä, harjoitti muita toimia. Ja toimet olivatkin sangen erilaisia. Muutamat harjoittivat esimerkiksiainoastaan välityskauppaa, ja kaupan esineet olivat väliin sellaisia, ettei vankilan ulkopuolella kenenkään päähän olisi pistänyt sellaisten esineiden kauppaaminen, eikä edes missään arvossa pitäminenkään. Muttavankilan väki oli kovin köyhää ja keinotteluun taipuvaa. Pahanpäiväisellä rievulla oli arvonsa ja sitä tarvittiin jotakin varten. Köyhyys vaikutti, että rahallakin oli vankilassa kokonaan toisenlainen arvo kuin vapaudessa. Suuresta ja monimutkaisesta työstä maksettiin puolikopeikaisilla. Muutamat harjoittivat menestykselläkoronkiskomista. Vanki, joka oli tuhlanut rahansa, vei viimeiset kapineensa koronkiskojalle, jolta hän sai muutamia kuparirahojasuunnatonta korkoa vastaan. Jollei hän lunastanut näitä kapineitä määrääjällä, myytiin ne oitis ilman sääliä. Koronkiskominen kukoistisiihen määrään, että panttina käytettiin ruunun tavaraakin, niinkuinliinavaatteita, kenkiä y.m., siis semmoisia esineitä, joita vankisaattoi tarvita millä hetkellä hyvänsä. Mutta sattui näissä kaupoissa usein niinkin, että panttaaja meni rahat saatuansa pitkittäpuheita vanhemman aliupseerin, vankilan lähimmän päällikön luo jailmoitti hänelle asianlaidan, jonka jälkeen pantatut ruunun tavarat otettiin koronkiskojalta pois, ja se tapahtui usein ilman mitään ilmoitusta vankilan ylemmille esimiehille. Sellaisissa tapauksissa ei ollut tavallisesti mitään riitaakaan. Koronkiskuri antoi pantintakasin ääneti ja nyrpeän näköisenä ikäänkuin hän jo

ennakolta olisiodottanut, mitä tapahtuman piti. Ehkäpä hän itseksensä myönsi, ettähän panttaajan sijassa olisi menetellyt aivan samoin. Ja jos hänvälisti riitelikin, niin tapahtui se suotta vaan, ikäänkuin omantunnonpuhdistamiseksi.

Yleensä sanoen varastelivat kaikki vangit toisiltansa aikalailla. Melkein jokaisella oli oma, lukolla varustettu arkkunsa ruununkapineiden säilyttämistä varten. Arkkuja oli lupa pitää, mutta ne eivät voineet estää varkauksia. Luullakseni ei ole vaikea arvata, mimmoisia varkaita täällä oli. Eräs sydämestään minulle ystävällinen vanki, sanon sen liioittelematta, varasti raamattuni, ainoan kirjan, jota minä sain pitää luonani vankilassa; samana päivänä tunnusti hänminulle tekonsa, ei kuitenkaan katumuksesta, vaan säälistä, kun näkiminun sitä kauan hakevan. Vankilassa oli anniskelijoita, jotkamyyskentelivät viinaa ja sillä tavoin rikastuivat nopeasti. Tästäkaupasta puhun joskus erikseen, sillä se oli sangen merkillinen. Vankien joukossa oli paljon salakuljetuksesta rangaistuja, joten eiolekkään ihmeteltävä, että tarkastuksista ja vartioimisesta huolimattaviinaa tuotiin vankilaan. On huomattava, että salakuljetus oli täällä tavallansa aivan omituinen rikoksenlaji. Tuskinpa esim. voisi uskoa, että rahallinen etu monella salakuljettajalla oli aivan sivuseikkana. Yhtä hyvin oli asianlaita semmoinen. Salakuljettaja toimiskelikiikhoon, kutsumuksen pakoituksesta. Hänellä oli osaksi runoilijanluonne. Pelkäämättä kävi hän kohti vaaroja ja onnettomuuksia, viekasteli ja teki keksintöjä pelastaakseen nahkansa; väliin oli hänikäänkuin jonkun henkisen vaikutuksen alainen. Tämä hänen kiihkonsa oli yhtä voimallinen kuin pelaamisen kiihko. Minä tunsin erään vangin, joka varreltaan oli jättiläinen, vaan luonteeltaan niin sävyisä, hiljainen ja tyyni, että oli mahdoton käsittää, mitenkä hän olijoutunut vankilaan. Hän oli siihen määrin sopuisa ja rauhallinen, ettei koko vankeutensa aikana kenenkään kanssa riitaantunut. Länsirajalta oli hän lähetetty tänne salakuljetuksesta, ja kun hän eivoinut vastustaa taipumustaan, ryhtyi hän täällä viinankuljetukseen. Häntä rangaistiin siitä monta monituista kertaa ja kovin hänpelkäsikin rangaistusta. Sen ohessa tuotti viinankuljetus hänelleperäti mitättömän rahavoiton. Siitä rikastui vaan urakkamies. Miesparka rakasti taitoa taidon vuoksi. Hän vuodatti kyyneleitä kuinakka ja vannoi monasti rangaistuksen jälkeen lakkaavansalakuljetuksesta. Miehuullisesti hillitsikin hän haluansa jonkunkuukauden, vaan sitten lankesi taas... Tällaiset henkilöt olivat syynäsihen, ettei viina loppunut vankilasta...

Vihdoin oli vielä eräs tulolähde, joka tosin ei suuresti rikastuttanutvankeja, vaan oli kuitenkin alituinen ja hyötyä tuottava. Tarkoitanelmuja. Yhteiskuntamme yläluokalla ei ole käsitystä siitä, kuinkakauppiat, porvarit ja koko alhainen kansa pitävät huolta "onnettomista." Almuja sateli lakkaamatta, melkein aina leivässä javehnäsessä, harvoin rahassa. Niitä paitsi olisivat vangit olleet kovintukalassa tilassa, etenkin kanteen-alaiset, joita kohdellaanankarammin kuin muita. Almut jaettiin vankien kesken tasan. Joskaikille ei riittänyt, paloitettiin vehnäskakku yhtä suuriin osiin jakukin vanki sai välttämättömästi oman palasensa. Muistanpa, kun minäensikerran sain rahalahjan. Se tapahtui piakkoin vankilaan tulonijälkeen. Minä palasin aamutyöstä vartijan seuraamana. Vastaani tuliäiti tyttärineen, joka viimeainittu oli noin kymmenen vuoden ikäinenja kaunis kuin Herran enkeli. Minä olin nähnyt heitä jo kerranennenkin. Äiti oli sotamiehen leski. Hänen miehensä oli ollut oikeudentutkittavana ja hän kuoli vankilan sairashuoneessa samaan aikaan kuinminäkin makasin siellä kipeänä. Vaimo ja tytär tulivat hänen luokseenjäähvyäisille; molemmat itkivät katkerasti. Nähtyänsä minut, punastuittu ja sopotti jotain äidilleen; tämä pysähtyi oitis, hakinyytistään neljänneskopeikaisen ja antoi sen työlle. Tyttö lähtijälkeeni juoksemaan... Tässä sulle raha, "onneton", ota se Herrannimeen! huusi hän juosten eteeni ja työntäen käteeni lahjansa. Minäotin sen vastaan ja tyttö palasi tyytyväisenä äitinsä luo. Tätä rahaasäilytin minä kauan aikaa.

II

Ensimmäisiä vaikutuksia.

Vankeuteni ensimmäinen kuukausi ja ylipäänsä sen alku-aika on pysynytelävästi mielessäni. Viime vuodet ovat sitä vastoin jättäneet paljoahimmeämmän muiston. Muutamat niistä ovat ikäänkuin kokonaan haihtuneetta sulautuneet toisihinsa jättäen jälkeensä yhtäläisenkokonaisvaikutuksen, raskaan, yksitoikkoisen ja tukahuttavan.

Mutta kaikki, mitä minä sain kokea vankeuteni ensimmäisinä päivinä, tuntuu minusta ikäänkuin eilen tapahtuneelta. Ja sehän onkinluonnollista.

Muistan selvään, kuinka minä ensi alussa kummastelin sitä, etten tässäelämässä huomannutkaan mitään suuremmassa määrässä hämmästyttävää, tavatonta tai odottamatonta. Kaikki oli ikäänkuin jo ennen hämmöttänytmielikuvituksessani, silloin kun minä matkallani koettelin edeltäpäin arvostella tulevaa kohtaloani. Mutta kohtapa rupesi melkein jokaaskeleella ilmaantumaan sangen kummallisia, odottamattomia jaerinomaisia tapauksia. Ja vasta myöhemmin, elettyäni kauan aikaavankilassa, havaitsin minä semmoisen elämän koko omituisuuden jarupesin yhä enemmän sitä ihmettelemään. Myönnän, että tätä ihmettelyäkesti vankeuteni koko ajan; en koskaan voinut siitä luopua.

Ensimmäinen vaikutus vankilaan saapuessani oli sangen vastenmielinen; mutta siitä huolimatta näytti minusta – omituista kyllä – ettävankeudessa voi elää paljoa mukavammin kuin matkalla oikeastaan olinluullutkaan. Vangit, vaikka olivatkin raudoissa, kävelivät vapaastivankilassa, riitelivät, laulelivat, tekivät tehtäviänsä, tupakoivat, joivatpa viinaakin (vaikka tosin sangen harvat) ja öisin löivätjotkut korttia. Työkään ei näyttänyt minusta kovin raskaalta, rangaistustyöltä, ja vasta myöhemmin huomasin, ettei tämän työn raskaus ja rangaistuksen-omaisuus riippunut sen vaikeudesta eikälakkaamattomuudesta, vaan siitä, että se oli pakollista, kepinkäskemää työtä. Vapaa talonpoika tekee työtä ehkä monta vertaenemmän, välistä öisinkin, etenkin kesällä; mutta hän työskenteleejärjellisessä tarkoituksessa ja työ tuntuukin hänestä helpommalta kuinpakkotyöläisestä, joka tekee pakollista ja itselleen aivan hyödyttöntyötä. Tulin kerran ajatelleeksi, että jos ihmistä tahdottaisiinrangaista mitä kauheimmalla tavalla, siten, että rangaistus saattaisivapisemaan hirveimmänkin murhamiehen ja peloittaisi häntä rikoksistajo ennakoita, niin pitäisi pakoittaa häntä tekemään täydellisestihyödyttöntyötä ja järjetöntä työtä. Vaikka nykyinen pakkotyö onkinvangille vastahakoista ja ikävää, on se kuitenkin järjellistä työtä; sillä on aina joku tarkoitus. Vanki tekee sitä joskus mielihyvällä, tahtoo saada sen valmiiksi mukavammin, pikemmin ja paremmin. Mutta joshäntä pakoitettaisiin esim. kaatamaan vettä toisesta saavista toiseenja siitä takasin edelliseen, survomaan hiekkaa, kuljettamaan multaapaikasta toiseen ja sitten päinvastoin, – luulenpa, että hän murtuisimuutamien päivien kuluttua, tekisi tuhansia rikoksia kuollaksensa edesja päästäksensä siten mokomasta alennuksesta, häpeästä ja tuskasta. Semmoinen rangaistus muuttuisi tietysti kidutukseksi, kostoksi jaolisi järjetön, sillä sen kautta ei saavuttaisi mihinkään järjelliseen tarkoitukseen. Mutta kun osa semmoista kidutusta, järjettömyyttä, alennusta ja häväistystä on välttämättömästi kaikessa pakkotyössä, niin on se paljoa rasittavampaa kuin vapaa työ, juuri sen tähden, ettäse on pakonalaista.

Minä tulin vankilaan talvella joulukuussa, eikä minulla ollut mitäänkäsitystä kesätyöstä, joka on viittä vertaa raskaampaa. Talvella oliruunun töitä vankilassamme ylipäänsä vähän. Vangit kävivät Irtishilläsärkemässä vanhoja ruunun lotjia, työskentelivät verstaissa, lapioivatruunun rakennusten kohdalla tuulen kokoamaa lunta, polttivat jasurvoivat alabasteria. Talvinen päivä oli lyhyt, työ lakkasi pian javäkemme palasi aikaseen vankilaan, jossa se olisi saanut ollatyöttömänä, jollei olisi ollut omaa työtä. Mutta omaa työtänsä tekiehkä ainoastaan kolmasosa vankeja, muut olivat tyhjäntoimittajia, kuljeskelivat ilman mitään tarvetta vankilan kasarmeissa, riitelivätja juonittelivat keskenänsä, levittelivät juoruja ja ryyppäilivät, kunvaan pääsivät rahoihin käsiksi; öisin pelattiin korttia viimeiseenpaitaan asti, ja kaiken sen tekivät vangit ikävissään, joutessaan, kunei ollut muuta

tekemistä. Vihdoin huomasin, että paitsi vapaudenmenettämistä, paitsi pakoitettua työtä, vankeudessa on eräs raskaus, joka on miltei kaikkia muita suurempi. Se on pakonalainen yhdessäasuminen. Yhdessä asumista on tietysti muuallakin, vaan vankilaantulee ihmisiä semmoisiakin, ettei heidän parissaan tahtoisi olla, jaminä olen vakuutettu, että kukin vanki on tuntenut siitä hankaluutta, vaikka tajuamattansakin.

Myöskin ruoka näytti minusta riittävältä. Vangit vakuuttivat, etteisellaista ole eurooppalaisen Venäjän vankiruoduissa. Siitä en voimitään varmaa sanoa; minä siellä en ole ollut. Sen ohessa oli monitilaisuudessa pitämään omaa ruokaansa. Lihanaulasta maksettiin meilläpuolen kopeikkaa. Mutta omaa ruokaa pitivät ainoastaan ne, joilla olirahaa; suurin osa söi ruunun ruokaa. Kehuessaan ruokaansa, puhuivatvangit ainoastaan leivästä ja iloitsivat siitä, että leipä oli meilläyhteinen ja ettei sitä jaettu painon mukaan. Viimemainittu tapapeloitti heitä; jos sitä olisi noudatettu, olisi kolmas osa vangeistasaanut kärsiä nälkää; kun leipä oli yhteistä, saivat kaikkiriittävästi: Leipämme oli erittäin maukasta ja sen tähden tunnettuakoko kaupungissa. Siihen luultiin syyksi vankilan uunientarkoituksen-mukaista rakennusta. Kaali ei ollut erittäin kehuttavaa. Sitä keitettiin yhteisessä kattilassa, höysettiin hieman ryyneillä jase oli, etenkin arkipäivinä, kovin laihaa. Minua hämmästytti siinäälöytyvä rusakkain suuri paljous. Mutta siitäpä vangit eivät suurestivälittäneet.

Kolmena ensimmäisenä päivänä ei minun tarvinnut käydä työssä; sillääsken tulleiden annettiin aina levähtää matkan jälkeen. Toisenpäivänä piti minun lähteä muuttamaan kahleita. Entiset olivatrenkaista tehtyjä, "hienoäänisiä", kuten vangit sanoivat. Niitäkannettiin vaatteiden päällä. Työssä käytettävät kahleet taas olivattehdyt neljästä, noin sormen paksuisesta rautakangista, jotka olivatyhdistetyt keskenänsä kolmella renkaalla. Niitä kannettiin housujenalla. Keskimäiseen renkaaseen sidottiin hihna, joka vuorostaankiinnitettiin paidan päällä olevaan vyöhön.

Muistan ensimmäisen aamun kasarmissa. Vankilan portin edustallailmoitti rummunpäriinä päivän koittoa, ja noin kymmenen minuutinjälkeen alkoi vartioiva aliupseeri availa kasarmeja. Ruvettiinheräämään unesta. Talikynttilän himmeässä valossa nousivat vangitvuoteiltansa väristen kylmästä. Useimmat olivat unen jälkeenvaiteliaita ja jörömäisiä: siinä haukoteltiin, venyteltiin jäseniä jarypisteltiin silmäkulmia. Jotkut ristivät silmiään, toiset taasalkoivat jaaritella. Oli kovin tukahuttavaa. Raikas talvinen ilmasyöksi sisään niin pian kuin ovea avattiin ja levisi höyrypisaroinakoko kasarmiin. Vesiämpärin luo keräytyi vankeja; he tarttuivatvuorotellen kauhaan, ottivat suuhunsa vettä ja pesivät sillä kätensäsekä kasvonsa. Veden oli jo illalla tuonut puhdistaja. Kussakinkasarmissa oli lainmukaisesti toisten valitsema palvelija-vanki, jotasannottiin puhdistajaksi. Hän oli vapautettu työssä-käynnistä, jotavastoin hänen toimenaan oli kasarmin puhdistaminen, laverien jalaattian peseminen, yösaavin tyhjentäminen ja raittiin vedennoutaminen kahteen ämpäriin – aamulla peseytymistä, päivällä juomistavarten. Kauhasta, joka oli yhteinen, syntyi kohta riita:

– Mihin tuppaaat! mutisi eräs synkännäköinen, korkeakasvuinen, laihaja mustaverinen vanki, jonka kerityssä päässä oli omituisia kuhmuja, sysien toista, lihavanlääntää, matalakasvuista, iloisen japanakännäköistä miestä; – odota!

– Älä huuda! Seisomisesta raha maksetaan; siirry itse tiehesi!Katsoppas vaan, mokoma patsas! Näettekös, veljet, hänessä ei olevähääkään hienon miehen tapaista.

Se vaikutti; moni naurahti. Sitäpä iloinen, lihava mies olitarkoittanutkin, sillä hän toimitti kasarmissa jonkunlaistavapaehtoisen narrin virkaa. Pitkääkasvuinen vanki katsahti häneen hyvinhalveksivasti.

– Sen syöttiläs! sanoi hän melkein kuin itsekseen – onpas vaanpaisunut vangin leivästä!

– Mikäs lintu sinä olet? huusi toinen äkkiä punehtuen.

– Lintu kuin lintu!

– Mikä lintu?

– Semmoinen vaan lintu.

– Mimmainen semmoinen?

– Sanalla sanoen, semmoinen.

– Mimmainen?

Molemmat katselivat tuijottaen toisiaan. Lihava mies odotti vastaustaja puristi nyrkkiänsä ikäänkuin valmiina tappeluun. Luulinpatodellakin, että syntyy tappelu, sillä minulle oli tuollainen menouutta ja minä katselin sitä uteliaasti. Mutta sitten sain tietää, että kaikki sellaiset näytelmät olivat aivan viatonta laatua ja että niitä näyteltiin ikäänkuin komedioina yleistä huvia varten; tappelua syntyi tuskin koskaan. Sellaiset kohtaukset kuvaavat hyvin omituisellatavalla vankilan tapoja.

Pitkäkasvuinen vanki seiso i rauhallisena ja mahtavana. Hän tiesi, että muut katselivat häntä ja odottivat, tekisikö hän itselleen häpeätävastauksellaan vai ei? Hänen oli puoliansa pitäminen, olitodistaminen, että hän todella oli lintu, vieläpä ilmoittaminen, mikä lintu? Sanomattoman ylenkatseellisesti silmäili hän vastustajaansa, koettaen tämän suuremmaksi harmiksi katsella häntä olkapään ylitse, ylhäältä alas, ikäänkuin hän olisikin katsellut jotain kuoriaista, jasanoi sitten pitkäveteisesti ja selvästi:

– Kaakkuri!..

Se on: että hän oli kaakkuri-niminen lintu. Kovaääninen naurunhohotusoli vangin kekseliäisyyden palkkana.

– Konna olet, etkä kaakkuri! intoili lihava mies vihan vimmassa, huomattuaan, että oli joutunut kokonaan tappiolle.

Mutta kun riita alkoi käydä uhkaavaksi, eroitettiin riitaveljet oitis.

– Mitä kiljutte! huusivat heille muut.

– Tapelkaa, elkääkää repikö kurkkuanne! huusi joku nurkasta.

– Annahan olla, niin tappelevatkin! kuului vastaukseksi. – Meillä on uljasta, kiivasta väkeä; seitsemän tohtii käydä yhtä vastaan...

– Ja ovatpa kumpikin hyviä! Toinen tuli vankilaan leipänaulasta, toinen taas söi ämmältä hapanmaitoa ja sai siitä selkäänsä.

– No, no, no! Jo riittää, huusi invalidi, joka asui kasarmissajärjestyksen valvomista varten ja makasi sen vuoksi nurkassaerityisellä lavalla.

– Vettä, miehet! Invalid Petrowitsh heräsi! Invalid Petrowitshille, omalle veljellemme!

– Veljelle... Olenko minä sinun veljesi? Ruplaakaan emme ole yhdessäjuoneet, ja sanoo veljekseen! mutisi invalidi vetäen sinelliäy llensä...

Tehtiin valmistuksia tarkastusta varten; päivä alkoi valeta; kyökkiinkeräytyi lukuisa väkijoukko, ettei läpi voinut päästä. Vangittungeskelivat lyhyissä turkeissaan ja kaksijakoisissa lakeissaanleivän ääressä, jota heille leikkasi eräs kokki. Kokit olivat muidenvankien valitsemia ja kussakin kyökissä oli niitä parittain. Heidänhallussaan oli myöskin kyökkiveitsi leivän ja lihan leikkaamistavasten, yksi kutakin kyökkiä kohden.

Kaikkiin nurkkiin ja pöytien ympärille asettuivat vangit lakki päässä ja turkki päällä, valmiina lähtemään työhön. Muutamien edessä olikaljahaarikkoja. Kaljaan murennettiin leipää ja sitten juotiin. Hälinää ja melua oli kaikkialla: muutamat juttelivat kuitenkin hiljaksiin jossain nurkassa.

– Ukko Antonitshille toivon leipää-suolaa, terveeksi! sanoi nuorivanki, istahtaen rypistyneen, hampaattoman toverinsa viereen.

– No, terve sitten, jos et laske leikkiä, vastasi puhuteltunostamatta silmiään ja kokien pureskella leipää hampaattomillaikenillään.

– Kas, kun luulin, että sinä, Antonitsh, olit jo kuollut; oikeintotta.

– Kuole ensin itse; kyllä minä sitten perästä.

Minä istahdin heidän luoksensa. Oikealla puolellani puheli keskenään kaksiksi vakavannäköistä vankia, jotka nähtävästi kokivat toinen toisensaedessä säilyttää arvokkaisuuttaan.

– Minulta ei varmaankaan varasteta, sanoi toinen; – minä, veliseni, pelkään, etten vaan itse jotain varastaisi.

– Eipä minunkaan lähelle ole kättä tuominen; poltan.

– Mitä vielä! Olemmehan Siperjan väkeä, emmekä mitään muuta ... kylläsinut vielä tyhjennetään! Ovatpahan minunkin rahani huppenneet...Niinpä piti minun joku aika sitten pyrkiä Fetka-pyövelin luo; hänelläoli talo esikaupungissa, osti sen Salomonilta, juutalaiselta, jokasittemmin hirtti itsensä...

– Tiedän. Hän oli meillä kaksi vuotta sitten kapakoitsijana, liikanimeltä Grishka – pimeä kapakka. Tiedän.

– Etpähän tiedäkkään; se onkin toinen pimeä kapakka.

– Johan nyt oli! Olet sinäkin tietävinäsi! Vaan minä tuon sinullekoko joukon todistajia...

– Johan toit. Mistäs sinä olet ja kukas minä olen?

– Kuka! Olenpa antanut sinua selkään, enkä kehu, ja sitten kysyvyviellä, kuka!

– Sinäkö minua selkään! Selkääni antaja ei ole vielä syntynyt; kenlie yrittänyt, se maassa makaa.

– Benderin rutto!

– Tarttukoon sinuun Siperjan surma!

– Vieköön sinut turkkilaisen miekka!

Ja riita alkoi.

– No-no-no! Joko rupesitte ärjymään! kuului yltympäri. – Eivätosanneet vapaudessa olla, nyt ylpeilevät siitä, että saavat täälläleipää suuhunsa...

Oitis erotettiin. Haukkuminen, kielen "pieksäminen" oli sallittu. Seosaksi huvittikin muita. Mutta tappelua ei suvaittu, ainoastaanpoikkeustiloissa vihämiehet joskus joutuivat käsikähmään. Tappelustaolisi ilmoitettu majuurille; olisi syntynyt tutkinto, majuuri itseolisi saapunut paikalle, sanalla sanoen, siitä olisi ollut haittaakaikille, ja sen tähden tappelu olikin kielletty. Vihämiehetriitelivätkin keskenään enemmän hovin vuoksi, sanasutkauksiinharjaantuaksensa. Usein pettivät he itse itsensä, alkoivat kovinkiivaasti, vimmatusti ... syrjäinen ajatteli: nyt ne hyökkäävättoisiansa vastaan. Mitä vielä! riitelivät aikansa ja erosivat. Kaikkise näytti minusta hyvin kummalliselta. Olen tässä varta vastenmaininnut esimerkkejä tavallisimmista vankien puheista. En voinutalussa käsittää, kuinka riita ajan kuluksi oli mahdollinen, kuinkasitä voitiin pitää hupaisana työnä, mieluisana harjoituksena, hauskuutena? Muuten on huomioon otettava myöskin kunnianhimo. Taitavaahaukkujaa pidettiin kunniaassa. Eikä paljon puuttunut, ettei hänelletaputettu käsiä kuin näyttelijälle.

Jo edellisenä iltana olin huomannut, että minua katseltiin täälläkarsaasti. Minä olin jo nähnyt muutamien synkkiä silmäyksiä. Toisetsitä vastoin lähestyivät minua oitis, sillä he arvasivat, että minullaoli rahaa mukanani. He neuvoivat, miten kahleita oli kannettava, jahankkivat minulle, tietysti maksua vastaan, pienen lukolla varustetunarkun, johon voisin kätkeä ruunun kapineita ja mukanani tuomialiinavaatteita. Seuraavana päivänä varastivat he minulta tuon arkun jahankkivat sen hinnalla itselleen viinaa. Yksi heistä tuli minullesittemmin hyvin suosiolliseksi, vaikka ei lakannutkaan varastelemastakapineitani, milloin siihen vaan oli tilaisuutta. Hän teki sitäaprikoimatta, melkein tietämättänsä, ikään kuin velvollisuudesta, enkäminä voinut häneen suuttuakaan.

Muun muassa neuvoivat he minua pitämään omaa teetä ja sanoivat, ettäminä voisin hankkia oman teekyökinkin; väliajaksi toimittivat hekäytettäväkseni vieraan semmoisen. He ehdottelivat minulle kokkiakin, jonka sanoivat kolmestakymmenestä kopeikasta suostuvan laittamaanruokaa, jos tahtoisin syödä omaani... Luonnollista on, että he ottivatminulta rahaa lainaksi ja kukin heistä tuli samana päivänä kolmastilainamaan.

Entisiä aatelismiehiä katseltiin vankilassa karsain silmin.

Vaikka aatelismiehet menettivät täällä kaikki oikeutensa ja vaikkaheitä kohdeltiin kuin muitakin vankeja, eivät nämä koskaantunnustaneet heitä tovereikseen. Se ei tapahtunut minkään määrätynennakkoluulon vuoksi, vaan muuten vaan, aivan itsestänsä. He pitivätmeitä todellakin aatelismiehinä, vaikka itse mielellään pilkkasivatmeitä lankeemuksemme tähden.

– Katsoppas vaan! Ennen sai Pekka Moskovassa herrastella, nyt saa hännuoraa punoskella y.m. y.m. mielenosoituksia tuli osaksemme.

He näkivät mielihyvällä kärsimyksiämme, joita me koetimme heittäsalata. Etenkin saimme kärsiä työnteossa siitä, ettei meillä ollut yhtä paljon voimaa kuin heillä, ja ettemme voineet heitä tehokkaasti auttaa. Ei ole mikään sen vaikeampaa kuin saavuttaa ihmisten luottamusta ja rakkautta (etenkin semmoisten ihmisten).

Vankilassa oli joitakuuta aatelismiehiä. Ensiksikin viisi puolalaista. Heistä kerron joskus erityisesti. Vangit vihasivat kovasti puolalaisia, jopa enemmän kuin venäläisiä aatelismiehiä. Puolalaiset (puhun vaan valtiollisista vangeista) olivat käytöksessään hienoja, loukkaavan kohteliaita ja sangen umpimielisiä; he eivät voineet mitenkään salata vastenmielisyyttään muita vankeja kohtaan, vaan nepämäksoivat heille samalla mitalla.

Minä sain oleskella vankilassa melkein kaksi vuotta, ennenkuinsaavutin muutamien vankien suopeutta. Vihdoin kuitenkin useimmat heistä tulivat minulle ystävällisiksi pitäen minua "hyvänä" ihmisenä.

Paitsi minua oli siellä neljä venäläistä aatelismiestä. Yksi heistä oli halpamielinen, kurja olento, ammatiltaan vakooja ja ilmiantaja. Minä olin hänestä kuullut jo ennen vankilaan tuloani ja ensi päivistä katkasin kaiken yhteyden hänen kanssaan. Toinen oli samaisän-murhaaja, josta olen jo ennen puhunut. Kolmas oli Akim Akimitsh; harvoin olen nähnyt niin kummallista miestä kuin tämä Akim Akimitsholi. Selvästi on hän painunut mieleeni. Varreltaan oli hän pitkä jalaiha, ymmärrykseltään heikko, kovin oppimaton, suuri löpöttelijä jatkarkka kuin saksalainen. Kaikki nauroivat hänelle ja muutamat oikeinkarttoivat häntä hänen riidanhaluisen, vaateliaan ja joutavanpäiväisen luonteensa tähden. Hän joutui ensi hetkestä toisten läheiseen tuttavuuteen, riiteli heidän kanssaan, jopa tappelikin. Hän oli harvinaisen rehellinen. Jos hän missä huomasi epärehellisyyttä, niintarttui oitis asiaan, vaikkei se häntä koskenutkaan. Hän oli kovin lapsellinen: kun hän esim. riiteli vankien kanssa, moitti hän heitä varkaudesta ja koetti kaikessa totuudessa saada heitä luopumaan tuostapaheesta. Me tulimme tutuiksi jo ensi päivänä, ja hän kertoi minulle kohtalonsa. Hän oli alkanut palveluksensa Kaukaasiassa junkkarinajalkaväessä, sai kauan kovaa kokea, vaan viimein pääsi upseeriksi ja lähetettiin päälliköksi johonkin linnoitukseen. Eräs rauhallinen naapuriruhtinas poltti hänen linnansa ja teki häntä vastaan öisen ryntäyksen; se ei onnistunut. Silloin Akim Akimitsh keksi juonen ja oli olevinaan tietämätön siitä, ken ilkiötyön oli tehnyt. Kuukauden kuluttua kutsui hän ruhtinaan luokseen vieraisille. Tämä tulikin ilman mitään epäilystä. Akim Akimitsh järjesti joukkonsa, nuhteli ruhtinastajulkisesti, ja koetti hänelle todistaa, että linnojen polttaminen on häpeällistä. Samalla luki hän syylliselle tarkat määräykset rauhallisen ruhtinaan velvollisuuksista ja lopuksi ammutti hänet kuoliaaksi, josta antoi oitis esimiehilleen asiallisen kertomuksen. Kaikesta tästä joutui hän kanteen alaiseksi, tuomittiin hengeltä, vaan rangaistus lievennettiin ja hänet lähetettiin kahdeksitoista vuodeksi Siperiaan toisen luokan pakkotyöhön. Hän käsitti aivan hyvin, että olimenetellyt laittomasti, sanoipa jo ennen ruhtinaan ampumistakintienneensä, että rauhallista miestä olisi pitänyt tuomita lakien mukaan; mutta tästä tiedostaan huolimatta ei hän mitenkään voinut arvostella rikostaan oikealta kannalta.

– Ajatelkaahan, että hän oli polttanut linnani! Pitikös minun kiittää häntä siitä, vai kuinka? virkkoi hän vastaväitteisiini.

Mutta vaikka vangit nauroivatkin Akim Akimitshin omituisuuksille, pitivät he häntä kuitenkin arvossa hänen tarkkuutensa ja kätevyytensä tähden.

Ei ollut sitä ammattia, jota Akim Akimitsh ei olisi osannut. Hän olinikkari, suutari, tohvelintekijä, maalari, kultaaja, seppä, ja kaikkinäämä ammatit oli hän oppinut vankilassa. Mitä hän kerran oli nähnyt, sen osasikin tehdä. Hän teki kaikenlaisia laatikoita, vasuja, lyhtyjä, lasten leikkikaluja ja möi niitä kaupungissa. Sillä tavoin ansaitsihan rahaa ja hankki itselleen enemmän liinavaatteita, pehmeämmäntyynyä sekä kokoon pantavan madrassin. Hän asui samassa kasarmisakuin minäkin ja oli minulle vankeuteni ensi päivinä suureksi avuksi.

Työhön lähtiessä järjestettiin vangit päävaidissa kahteen riviin; keskelle ja taakse asetettiin ladatuilla pyssyillä varustettuja sotamiehiä. Sitten saapuivat paikalle insinööriupseeri, konduktööri

jajotkut insinöörikuuntaan kuuluvat alemmat työntarkastajat. Konduktööri luki vangit ja lähetti heidät työhön eri joukoissa.

Yhdessä muiden kanssa lähetettiin minut insinööriverstaaseen. Se olimatala, pienenlätä rakennus, varustettu avaralla pihalla ja täytettykaikenlaisilla työaineilla. Siinä oli kaksi pajaa, nikkarin- jamaalarin-verstaat y.m. Akim Akimitsh kävi täällä ja työskentelimaalarinverstaassa, keitti vernissaa, valmisti maalia ja tekipähkinäpuusta pöytiä sekä muita huonekaluja.

Odottaessani kahleiden muuttamista puhelin minä Akim Akimitshin kanssavankila-elämän ensimmäisistä vaikutuksista.

– Niinhän se on, aatelismiehiä eivät muut vangit suvaitse, virkkoihän, etenkin valtiollisista rikoksista tuomittuja, ja syy siihen onselvä. Ensiksikin kuuluvat aatelismiehet aivan eri kansaluokkaan jatoiseksi ovat he itse olleet joko aatelisten maaorjina taisotamiehinä. Arvatenkin eivät he voi rakastaa aatelistia. Sen sanon, että täällä on vaikea olla. Mutta Venäjän vankiruoduissa on vieläkinvaikeampi. Onhan sieltä tulleita täälläkin ja he eivät voi kyllinkehua meidän vankilaamme, ikäänkuin olisivat joutuneet helvetistäparatiisiin. Työ ei siellä kuulu olevan haittana. Sanotaan, että ensiluokkain päälliköt eivät ole soturisäädystä, ainakin menettelevät hetoisin kuin meillä. Siellä saa pakkotyöläinen, kuten sanotaan, pitääomaa taloutta. Minä siellä en ole ollut, mutta niin sanotaan. Sielläei keritä tukkaa, eikä käytetä erityistä pukua, vaikka toiselta puolenon hyvä, että meillä ollaan eri puvussa ja kerityin päin; ainakin onse edullista järjestyksen vuoksi ja silmällekin mieluisaa. Vaan heilleei se kelpaa. Ja nähkääs, miten sekalainen on seurakunta. Kuka onsitilaspoikia, kuka tsherkessejä, kuka eriuskolaisia, kuka on taasoikeauskoinen musikka, joka jätti kotiinsa perheen ja rakkaatlapsensa, kuka juutalainen, kuka mikäkin, ja kaikkien tulee elääyhdessä, maksoi mitä maksoi, sopia toistensa kanssa, syödä yhteisestämäljasta ja maata samoilla lavereilla. Ja mimmainen on sitten vapaus: liika palasen saat syödä vaan varkain, joka äyri on piilotettavasaappaan varteen, eikä muuta sitten olekkaan kuin vankilaa, vankilaa.Eipä ihmettä, jos hullutuksia päähän tuppaa.

Mutta sen kaiken tiesin jo ennestään. Minä tahdoin kuulla häneltäjotakin majuuristamme ja Akim Akimitsh ei salannut tietoaan; kertomusei tehnyt minuun hyvää vaikutusta.

Vielä kaksi vuotta sain minä olla tämän majuurin tarkastuksenalaisena. Kaikki, mitä Akim Akimitsh hänestä kertoi, huomasin todeksi(sillä eroituksella vaan, että todellisuuden vaikutus oli paljoavoimakkaampi kuin kertomuksen). Kauhustuttava oli tämä mies juuri sentähden, että hänellä oli melkein rajaton valta kahden sadan hengenyli. Hän oli intohimoinen ja ilkeä ihminen, eikä mitään muuta. Vankejapiti hän luonnollisina vihollisinaan ja se oli hänen ensimmäinen jasuurin vikansa. Tosin oli hänellä joitakuuta avuja, mutta kaikkiilmestyi hänessä kuitenkin nurinpuolisessa muodossa. Ollenhillitsemätön ja pahanilkinen, tuli hän vankilaan välistä öisinkin, jajos huomasi, että vanki makasi vasemmalla kyljellään tai seljällään, niin rankasi häntä aamulla sanoen: "makaa oikealla kyljellä, niinkuinolen käsenyt." Vankilassa vihattiin ja peljättiin häntä kuin ruttoa.Hänen muotonsa oli punottava, ilkeä. Kaikki tiesivät, että hän olikokonaan passarina Fetkan talutettavana. Kaikista enimmin rakasti hänTresorka nimistä villakoiraansa ja oli vähältä tulla hulluksi, kunTresorka sairastui. Sanotaan, että hän itki sitä kuin omaa poikaansa; ajoi luotaan eläinlääkäriin ja oli tapansa mukaan vähältä joutua hänenkanssaan tappeluun; kuultuansa sitten Fetkalta, että vankilassa olieräs itseoppinut eläinlääkäri, joka muka paranteli elukoita erittäinhyvin, käski hän oitis kutsua tuon miehen luoksensa.

– Pelasta! Saat runsaan palkinnon; paranna Tresorka! huusi hänvangille. Tämä oli siperjalainen talonpoika, viekas ja älykäs mies, joka todellakin tunsii eläintauteja, mutta oli muuten täydellinentalonpoika.

– Minä loin silmäni Tresorkaan, kertoi hän vangeille pitkän ajankuluttua, kun koko asia oli joutunut unohduksiin; loin silmäni janäinkin, että koira makasi sohvalla, valkealla tyynyllä; sitä vaivasitulehdus ja minä arvelin, että pitäisi aukaista suoni, niin koiraparanisi. Mutta sitten tulin miettineeksi: jospa ei paranekaan, joskuolee! Ei, sanoin, myöhään kutsuite, korkea-arvoinen herra

majuuri; jos olisitte kutsunut niinkuin eilen tai toissa päivänä tähän aikaan, niin olisin parantanut; mutta nyt en voi mitenkään...

Ja niin kuolikin Tresorka.

Minulle kerrottiin tarkoilleen, miten majuuriamme aiottiin murhata. Oli täällä eräs vanki. Hän oli viettänyt vankeudessa jo useampiavuosia ja käyttäytynyt aina hyvin siivosti. Huomattiin myöskin, ettähän tuskin koskaan puheli toisten kanssa. Häntä pidettiin heikkomielisenä. Hän oli kirjaan pystyvä ja lukikin viimeisen vuodenkuluessa melkein alinomaa raamattua, luki sitä yöt sekä päivät. Kunkaikki nukkuivat, nousi hän ylös puoliyön aikana, sytyttivahakynttilän, nousi uunille, aukasi kirjan ja luki aamuun asti. Eräänä päivänä sanoi hän aliupseerille, ettei hän tahdo mennä työhön. Asia ilmoitettiin majuurille. Tämä tulistui ja saapui itse paikalle. Vanki ryntäsi hänen kimppuunsa varustettuna tiilikivellä, mutta iskisyryään. Hänet pantiin kiinni, tuomittiin ja rangaistiin. Kaikkitapahtui hyvin nopeasti. Kolmen päivän kuluttua kuoli hänsairashuoneessa. Kuollessaan sanoi hän, ettei hän ketään vihannut, että hän tahtoi ainoastaan kärsiä. Hän ei kuulunut muuten mihinkään eriuskolaislahkoon. Vankilassa kunnioitettiin hänen muistoansa.

Vihdoin sain minä kahleeni muutetuiksi – Minä sanoin jäähyväiset Akim Akimitshille ja saatuani kuulla, että minun oli lupapalata vankilaan, läksin liikkeelle vartijan seuraamana. Vangitalkoivat jo keräytyä. Muita aikasemmin palasivat ne, jotka tekivät työtä urakalla. Urakkatyö oli ainoana keinona, jolla vankeja saatiin työskentelemään ahkerasti. Välistä olivat urakat suunnattoman suuret, mutta kuitenkin saatiin ne suoritetuiksi kahta vertaa pikemmin kuin setyö, jota vangin piti tehdä määrälleen puoleen päivään asti. Päätettyänsä urakan, sai vanki kenenkään estämättä palata työstänsä.

Aterioiminen ei tapahtunut yhdessä, vaan miten sattui, ken ensin paikalle ennätti; eivätkä kaikki olisi sopineetkaan yht'aikaakyökkiin. Minä maistoin kaalia, vaan tottumaton kun olin, en voinut sitä syödä ja keitin itselleni teetä. Sitten istahdimme pöydän päähän. Kanssani oli eräs toveri, aatelismies niinkuin minäkin.

Toiset tulivat, toiset menivät. Tilaa oli tarpeeksi; mutta kaikkieivät vielä olleet saapuneet. Viisihenkinen seura kävi istumaanerikseen ison pöydän ääreen. Kokki kaatoi heille kahteen maljaankaalisoppaa ja asetti pöydälle kokonaisen vartaan paistettua kalaa. Heillä oli joku juhlanvietto ja he söivät omastaan. Meihin hekatsoivat karsain silmin. Sisään tuli eräs puolalainen ja istahtimeidän seuraamme.

– Kotona en ole ollut, vaan tiedän kaikki! huusi eräs korkeakasvuinen vanki astuen kyökkiin ja tarkastellen kaikkia läsnäolijoita.

Hän oli noin viidenkymmenen vuoden vanha, jäntevä ja laiha. Hänenkasvonsa osoittivat viekkautta ja samalla iloisuutta. Etenkin oli huomattava hänen paksu, riippuva alahuulensa; se teki hänen muotonsa hunkurisen näköiseksi.

– No, hyvinkös nukuitte! Miksikäs ette tervehdi? Terve, kurskilaiset! lisäsi hän istahtaen omaa ruokaa syövien joukkoon; – leipää-suolaa! Ottakaa vastaan vierastanne!

– Emmepä, veli hyvä, olekkaan kurskilaisia.

– Tamponalasiakos?

– Emme tamponalasiakaan. Meistä et paljoa hyödy. Mene rikkaan miehen luo, pyydä häneltä!

– Vatsani on tänään tyhjä, veliseni; mutta missäs rikas mies on?

– Tuollahan tuo Gasin on rikas mies; mene hänen luokseen!

– Gasin tänään huilaa, veliseni, juopi kaikki rahansa.

– Hänellä on parikymmentä ruplaa, huomautti toinen. – Viinakauppa on edullista.

– No ettekös huoli vieraasta? Syönpähän sitten ruunun ruokaa.

– Mene teetä pyytämään. Tuolla herrat juovat teetä.

– Mitkä herrat, eihän täällä ole herroja; samanlaisia ovat kuin mekin, murahti eräs nurkassa istuva jörönnäköinen vanki. Tähän asti eihän ollut sanonut sanaakaan.

– Joisihan sitä teetäkin, vaan en ilkeä pyytää: meillä onarvontuntoa! huomautti paksuhuulinen vanki katsoen ystävällisestimeihin.

– Jos tahdotte, niin saatte minulta, sanoin minä hänelle. —

Haluttaako?

– Vielähän kysytte! Kuinkas ei haluttaisi! – Hän tuli pöydän ääreen.

– Katsoppas vaan, kotonaan särpi kaalia tallukasta, vaan täällä teetätahtoo; herrasjuomaa tavottelee, virkkoi jörönnäköinen vanki.

– Eikös täällä kukaan juo teetä? kysyin minä häneltä. Mutta hän eihuolinut vastata kysymykseeni.

– Kas tuossa kalatsiakin [vehnäleivos. Suom. muist.] tuodaan – sallittehan minun saada kalatsiakin?

Kalatsit tuotiin sisään. Nuori vanki kantoi kokonaista sidettä jamyöskenteli sitä vankilassa. Kalatsien kauppias oli luvannut hänellejoka kymmenennen ja sitäpä vanki nyt halusikin ansaita.

– Kalatsia, kalatsia! huusi hän astuessaan kyökkiin; – moskovalaisia, kuumia! Söisin itse, vaan rahaa on tarvis. No, pojat, viimeinen on jäljellä. Kellä teistä on ollut äiti?

Tämä äidin rakkauteen vetoominen huvitti kaikkia, ja häneltä ostettiinmuutamia kalatseja.

– Mutta kuinka luulette, sanoi myyjä, eiköhän Grasin huilaa itseänsänsaan. Jumal' auta! kun kerran on alkanut... Ei aikaakaan, niin onkahdeksansilmäinen täällä.

– Pistetään piiloon. Mitä, onkos hän kovin humalassa?

– Onpa niinkin! Juonittelee ja hakee riitaa.

– Saapipahan sitte selkäänsä...

– Kenestä he puhuvat? kysyin minä vieressäni istuvalta puolalaiselta.

– Gasinista, eräästä vangista. Hän harjoittaa täällä viinakauppaa. Kun saa kokoon jonkun verran rahaa, juo ne heti. Hän on kovasydäminenja pahankurinen; selvänä on hän hiljainen, vaan päissään kauhea. Ihmisiä vastaan hyökkää hän veitsi kourassa. Silloin muut häntähillitsevät.

– Millä tavoin?

– Hänen kimppuunsa käy noin kymmenkunta miestä ja nämä alkavat lyödähäntä armottomasti, kunnes hän menee tainnoksiin, s.o. lyövät hänetpuolikuolleeksi. Sitten panevat hänet laverille ja peittävät turkilla.

– Mutta sillä tavoinhan voipi hän menettää henkensä?

– Toinen mies menettäisikin, mutta ei Gasin; sillä hän on kauheanväkevä, väkevämpi kuin kukaan muu täällä vankilassa. Seuraavanpäivänä herää hän aivan terveenä.

– Mitenkäs se on, kysyin minä vielä puolalaiselta, syövähän hekintuolla omaa ruokaansa, ja minä juon teetä. Yhtähyvin näkyvät hekatselvan teetäni katein silmin. Mitenkä se on ymmärrettävä?

– Siihen ei ole syynä tee, vastasi puolalainen. He ovat vihaisiateille siitä, että olette aatelismies, ettekä heidän kalttaisensa. Hetahtoisivat sangen mielellään loukata ja alentaa teitä. Saattepa vieläköokea paljon ikävyyksiä. Täällä on meidän kovin vaikea olla. Kaikinpuolin on meidän tilamme huonompi kuin muiden. Tottuaksemme näihinoloihin tarvitaan paljon malttia. Usein saatte vielä kuulla parjauksiategen ja oman ruo'an tähden, vaikka täällä moni muukin sangen usein syöomaansa ja jotkut juovat alituisesti teetä. He saavat sitä tehdä, vaanme emme saa.

Sen sanottuaan hän nousi ylös ja lähti pois pöydän äärestä. Muutamanminuutin jälkeen toteutuivat hänen sanansa.

III

Ensimmäisiä vaikutuksia.

Niinpien kuin M – tsky (se puolalainen, joka puhui kanssani) olilähtenyt, töytäsi Grasin, peräti juovuksissa, kyökkiin.

Että vanki saattoi olla juovuksissa huolimatta siitä, että oliarkipäivä, jolloin kunkin piti olla valmiina työhön, huolimattaankarasta päälliköstä, joka saattoi milloin hyvänsä tulla vankilaan, huolimatta aliupseerista, joka piti vankeja silmällä ja oli ainsaaapuvilla, huolimatta vartijoista, invaliideista, sanalla sanoenmistään semmoisesta, se seikka hämmensi kokonaan entisen käsityksenivankilan oloista. Ja sainpa olla täällä kauan, ennenkuin voin käsittäämään kalttaisia ilmiöitä, jotka vankeuteni ensi aikoina näyttivätminusta arvoituksilta.

Jo olen sanonut, että vangeilla oli aina omaa työtä ja että tämä työoli heidän elämänsä luonnollisena vaatimuksena; myöskin olenmaininnut, että vanki, paitsi tätä työtänsä, rakasti kiihkoisastirahaa, pitäen sitä miltei vapauden arvoisena, ja että hän oli jotyydytetty, kun raha kilahteli hänen taskussaan. Päinvastoin oli hänveltto, surullinen, rauhaton ja alakuloinen, jos hänellä ei ollutrahaa; hän oli valmis varastamaan, kunhan vaan sitä sai. Muttavaikka raha olikin vankilassa niin suuressa arvossa, eivät senonnelliset omistajat sitä kauan luonansa säilyttäneet. Ensiksikin olirahoja vaikea säilyttää varkailta ja tarkastajilta. Jos majuuri löysine äkillisissä tarkastuksissaan, otti hän ne oitis talteensa. Ehkäpähän käytti niitä vankien ruo'an parantamiseksi. Mutta useimmitenjoutuivat rahat varkaisten käsiin; sillä kehenkään ei voinut luottaa. Sittemmin keksittiin täällä täysin turvallinen rahansäilyttämiskeino. Rahat annettiin erälle vanha-uskoiselle ukolle... En voi ollasanomatta hänestä muutamaa sanaa, vaikka siten poikkeekinvarsinaisesta aineestani.

Hän oli noin kuudenkymmenen vanha, pieni, harmaapäinen vanhus. Ensihetkestä hämmästytti hän minua suuressa määrin. Hän ei ollutlaisinkaan muiden vankien kalttainen; hänen katseessaan oli jotainniin rauhallista ja hiljaista, että minä mielihyvällä tarkastelinhänen kirkkaita silmiään, joita ympäröivät hienot säteen kalttaisetruypt. Minä puhelin hänen kanssaan usein ja harvoin olen tavannut niinhyvää ja sydämellistä ihmistä kuin hän oli. Hänet oli lähetetty tännesuurenlaisesta rikoksesta. Vanha-uskoisten joukossa alkoi ilmestyäkääntyneitä. Hallitus suositteli niitä ja käytti kaikkia keinojasaadakseen muutkin taipumattomat kääntymään. Ukko, yhdessä muidenintoilijain kanssa, päätti "seisoa uskonsa edestä", kuten hän itsesanoi. Kun oikea-uskoista kirkkoa ruvettiin rakentamaan, polttivat hesen. Rikokseen osallisena lähetettiin ukko pakkotyöhän. Hän oli ollutvarakas kauppias; kotiansa hän jätti vaimon sekä lapset ja menilujamielisesti vankeuteen, sillä hän piti sitä sokeudessaan "kärsimyksenä uskon tähden." Kun hänen kanssaan olin jonkun aikaaelänyt, kysyin väkisinkin itseltäni: kuinka tämä hiljainen ja siivoihminen saattoi olla kapinoitsijana? Minä puhelin hänen kanssaan usein "uskosta." Hän ei luopunut vähääkään vakuutuksestaan; mutta hänenväitteissään ei ilmaantunut laisinkaan vihaa, eikä katkeruutta. Yhtäkaikki oli hän hävittänyt kirkon eikä kieltänytkään sitä. Semmoiseenvakuutukseen nähden olisi luullut, että hän piti menettelyänsä ja sitäseurannutta kärsimystä kunnianaan. Mutta vaikka minä olisin kuinkatarkastellut ja tutkistellut, en huomannut hänessä koskaankunnian-himoa, enkä ylpeyttä. Vankilassa oli meillä muitakinvanha-uskoisia, suurimmaksi osaksi siperjalaisia. Ne olivatkehittyneitä, viekkaita ihmisiä, suuria luku- ja kirjamiehiä sekätavallaan taitavia väittelijöitä, sen ohessa ylpeitä, vaativaisia jakovin kärsimättömiä. Aivan toisenlaatuinen oli tämä ukko. Vaikka hänolikin ehkä etevämpi kirjamies kuin toiset, karttoi hän kuitenkinriitoja. Hän oli sangen puhelias ja iloinen; nauroi usein, eikuitenkaan raa'asti kuten useimmat vangit, vaan raikkaasti jaloisesti, niinkuin oli sopivaa harmaahapsiselle vanhukselle. Kentieserehdyn, mutta minusta näyttää kuitenkin siltä, kuin naurustavoitaisiin tuntea ihmisiä; jos teitä ensi hetkestä miellyttää jonkunaivan tuntemattoman ihmisen nauru, niin voitte olla vakuutettu siitä, että se ihminen on hyvä. Koko vankilassa nautti ukko yleistäkunnioitusta, josta hän ei

ollenkaan ylpeillyt. Vangit sanoivat häntäukkokullaksi eivätkä koskaan tehneet hänelle pahaa. Minä saatoinyymmärtää, minkälainen vaikutus hänellä oli ollut uskolaisiinsa. Muttahuolimatta näennäisestä lujudesta, jolla hän kärsi rangaistustaan, piili hänessä syvä, haihtumaton suru, jota hän koetti salata muilta. Minä asuin samassa kasarmissa kuin hänkin. Kerran heräsin minä kellokolmen aikaan yöllä ja kuulin hiljaista, pidätettyä itkua. Ukko istuiuunilla (jolla ennen se kirjanlukija oli istunut, joka tahtoi murhatamajuuria) ja rukoili käsin kirjoitetusta kirjastaan. Hän itki ja minäkuulin hänen aika ajoittain sanovan: "Herra, älä hylkää minua! Herravahvista minua! Lapsukaiseni, armaani! emme koskaan saa nähdätoisiamme!" En voi sanoa, mitenkä mieleni silloin kävi surulliseksi. – Tälle ukolle uskoivat vangit rahansa tallennettavaksi. Melkeinkaikki olivat täällä varkaita, mutta hän ei voinut varastaa. Tiedettiin, että hän kätki tallennettavaksi uskotut rahat johonkin, mutta piilopaikan perille ei voinut kukaan päästä. Sittemmin ilmaisihan minulle ja muutamille puolalaisille salaisuutensa. Eräässäpaalussa oli oksa, joka näköään oli kasvanut kiinni puuhun. Se olikuitenkin irtonainen ja peitti puussa olevan suuren kolon. Siihenkoloon pisti ukko rahat ja pani sitten oksan paikoilleen, niin etteikukaan voinut piilopaikkaa löytää.

Mutta minä olen syrjäytynyt kertomuksestani. Viimeksi puhuin siitä, minkä tähden vangit eivät säilyttäneet kauan rahojaan. Paitsisäilyttämisen vaikeutta oli vankilan elämä kovin ikävää; vanki taas onluonnostaan vapautta haluava olento ja yhteiskunnallisen asemansavuoksi niin kevytmielinen, että hän mielellään tahtoo joskus "huilata", tuhlata kaikki rahansa melun ja soiton raikuessaunohtaakseen edes hetkiseksi surunsa. Olipa oikein kumma katsella, kuinka moni heistä niska kyyryssä teki työtä, välistä kuukausmääriä, ainoastaan sen vuoksi, että jonakin päivänä saisi tuhlata kokoansionsa ja istua sitten taas uuteen tuhlaukseen asti uutterana työnääressä. Moni heistä hankki itselleen uusia vaatteita, jakkuja, nuttuja. Yleisesti hankittiin myöskin karttuuni-paitoja javaskisolkisia vöitä. Näitä pukuja käytettiin pyhäpäivinä ja niidenomistajat kuljeskelivat aina kaikkien kasarmien läpi itseänsänäytellen. Koreilemisen halu tuntui joskus hyvin lapselliselta; jamonessa suhteen olivatkin vangit täydellisiä lapsia. Tosi on, ettäkaikki nämä vaatteet jotenkuten äkkiä hävisivät omistajiltaan, välistäjoutuivat jo samana iltana pantiksi aivan mitättömästä hinnasta. Tuhlaaminen kehittyi muuten asteettain. Sitä harjoitettiin tavallisesti juhla- tai nimipäivinä. Nimipäivän viettäjä nousi aamullaylös, asetti kynttilän pyhän kuvan eteen ja rukoili; sen jälkeempukeutui hän juhlavaatteisiin ja tilasi itselleen päivällisen. Ostettiin lihaa, kalaa ja valmistettiin limppusoppaa; sitten söi hänkuin härkä, melkein aina yksinään, harvoin tarjoten muilletovereilleen. Nyt tuotiin esille viinaa: nimipäivän viettäjä joiitsensä humalaan kuin käki ja lähti sitten kaikin mokominkuljeskelemaan pitkin kasarmeja, häilyen ja hoiperrellen sekä kokiennäyttää kaikille, että hän oli humalassa, että hän "huilasi." Kaikkiialla suosii venäläinen rahvas juoppoutta, mutta vankien keskenjuoppoa oikein kunnioitettiin. Juoppous oli vankilassa jonkunlaisenamahtina. Iloisella tuulella ollessaan palkkasi vanki itselleensoittajan. Täällä oli eräs karannut puolalainen sotamies, joka pystyiviulunsoittoon, ja viulu olikin hänen ainoana omaisuutenaan. Hän eiharjoittanut mitään muuta ammattia kuin iloisten tanssisävelienseoittamista päihtyneille. Hänen velvollisuutenaan oli luopumattaseurata humalaista isäntäänsä kasarmista kasarmiin ja vinguttaaviuluansa kaikesta voimastaan. Usein näytti hän kyllästyneeltä, ikävystyneeltä. Silloin hänelle huudettiin: "soita, maksun oletsaanut!" ja se pani hänet jälleen vinguttamaan. Kun vanki alkoi juoda, voi hän olla lujasti vakuutettu siitä, että hänestä päihtyneenäpidetään huolta, että hänet aikoinaan saatetaan levolle ja piilotetaanjonnekin, jos päällikkö sattuisi tulemaan. Kaikki tämä tapahtuutoisten puolelta ilman mitään palkinnon toivoa. Aliupseeri jainvaliidi taas, jotka asuivat vankilassa järjestyksen valvomistavarten, olivat myöskin varmat siitä, ettei humalikas voi vaikuttaamitään häiriötä. Häntä tarkasti koko kasarmi, ja jos hän rupesimeluamaan, raivoomaan, niin toiset kyllä olivat valmiit häntärauhottamaan, jopa sitoivat hänet köysiinkin. Senpä tähdenalipäälliköt katselivatkin juoppoutta sormien lomatse, eivätkätahtoneet tehdä sitä vastaan muistutuksia. He tiesivät hyvin hyvästi, että jos viinaa ei sallittaisi, tapahtuisi vielä hullumpia juttuja. – Mutta mistäs viinaa hankittiin?

Viinaa ostettiin anniskelijoilta. Heitä oli vankilassa joitakuuta; kauppaansa harjoittivat he hyvällä menestyksellä, huolimatta siitä, että juojia ja "huilaavia" oli yleensä vähän, juomiseen kun tarvittiin rahaa, ja sitä taas oli vaikea hankkia. Kauppa alkoi ja pitkittyäivän omituisella tavalla. Ajatelkaamme, ettei jollakin vangilla ollutammattia tai ettei hän halunnut työskennellä (semmoisia oli täälläkyllä), vaan tahtoi kuitenkin saada rahaa ja, ollen kärsimätönluonteeltaan, tahtoi saada sitä pian. Hänellä on hiukan varoja aluksija hän päättää ruveta anniskelijaksi. Yritys on vaikea ja vaatiipaljon alttiiksi antamista; sillä onhan selkäsaunan saaminen sekätavaran ja pääoman menettäminen mahdollista. Mutta anniskelija eihuoli siitä. Ensi kerralla tuo hän itse viinansa vankilaan ja myö sensitten voitollisesti. Hän käyttää samaa keinoa toisen ja kolmannenkinkerran, ja jos ei joudu päällikön kynsiin, laajentaa kauppansasuuressa määrin; hänestä tulee urakkamies, pääoman-haltija, hänpalkkaa asiamiehiä ja apulaisia, on vähemmin vaaran alainen, vaanvoittaa yhä enemmän ja enemmän. Vaara sen sijaan uhkaa hänenapulaisiaan.

Vankilassa on aina perin köyhtyneitä ihmisiä, jotka ovat ilman työttäjä käyvät repaleissa, vaan joilla sen sijaan on rohkeutta japäättäväisyyttä. Sellaisten ihmisten ainoana pääomana on heidänselkänsä; siitäkin voi olla jotain hyötyä ja senpä päättääkin rahansamenettänyt tehdä kaupan esineeksi. Hän menee urakkamiehen luo jasuostuu rupeamaan hänelle viinan-kuljettajaksi; rikkaallaanniskelijalla on semmoisia apulaisia useampia. Jossain vankilanulkopuolella on sovelias henkilö – sotamies, porvari, väliin jokunainenkin – joka urakkamiehen rahoilla ja sopimuksen mukaista, verrattain isoa palkintoa vastaan ostaa viinaa kapakasta ja kätkee senjohonkin määrättyyn paikkaan, jonne vangit tulevat työtä tekemään. Hankkija maistelee aina itse tavarasta ja täydentää vajauksentunnottomasti vedellä; se saa kelvata semmoisenaan, eikä vanginsovikkaan olla kovin vaateliias. Onhan hyvä, etteivät hänen rahansamene aivan hukkaan ja että hän saa viinaa, tosin huonoa, muttakuitenkin viinaa. Hankkijan luo ilmaantuvat anniskelijan osoittamatkuljettajat, varustettuina härän suolilla. Nämä suolet pestään ensin ja täytetään sitten vedellä, joten ne pysyvät venyväisinä ja kelpaavattarvittaessa viinasäiliöiksi. Täytettyään suolet viinalla, kietoovanki ne ympärilleen niin taitavasti kuin mahdollista. Luonnollistaon, että tässä käytetään mitä suurinta taitoa ja varkaan kokokavaluutta. Asia koskee vangin kunniaa; hänen on pettäminen sekäsaattajansa että vartijat. Ja hän pettääkin heidät. Ollen taitavavaras, välttää hän aina saattajan, tavallisesti jonkun nuorenrekryytin silmäyksen. Sen ohessa otetaan ajasta ja paikasta tarkkavaari. Vanki esim. on muurari ja hän kiipee kiukaalle: kukapa voinähdä, mitä hän siellä tekee? Eihän saattomiehen sovi kiivetä hänenjälkeensä. Vankilaa lähestyessään ottaa hän käteensä viisitoista tahikaksikymmentä kopeikkaa ja rupee odottamaan korpraalia. Kutakin työstäpalaavaa tarkastaa vahdissa oleva korpraali ja avaa hänelle vasta senjälkeen vankilan ovet. Viinan kuljettaja luottaa tavallisesti siihen, ettei korpraali huoli häntä kovin tarkoin tutkia. Mutta välistäkopeloipi tämä salaisimmatkin paikat ja löytää viinan. Silloin onjäljellä viimeinen keino: viinan kuljettaja pistää korpraalin kouraan, salaa saattomieheltä, varalla olevan rahan. Mahdollista on, että hänpääsee semmoisen tempun avulla tavaroineen onnellisesti perille. Muttavälistä keino ei onnistu, ja silloin täytyy hänen turvata ainoaanjälellä olevaan pääomaan s.o. selkäänsä. Asia ilmoitetaan majuurille, pääomaa piestään ja piestään kovasti, viina otetaan takavarikkoon jasalakuljettaja ottaa koko asian niskoillensa, ilmoittamattaurakkamiestä, ei kuitenkaan siitä syystä, että ilmianto inhoittaisihäntä, vaan sen vuoksi, että se on hänelle epäedullinen; hän saisikaikissa tapauksissa selkäsaunan; ainoana huvituksena olisi, että hemolemmat saisivat selkäänsä. Mutta urakkamiestä tarvitseesalakuljettaja vastakin, vaikk'ei hän tavan ja sopimuksen mukaansaakkaan häneltä selkäsaunasta mitään korvausta. Mitä ilmiantoihinmuuten tulee, ovat ne hyvin tavallisia. Vankilassa ei ilmiantajaamitenkään ahdisteta; ei mitään tyytymättömyyttä häntä kohtaan oleolemassa. Häntä ei karteta, vaan pidetäänpä vielä ystävänäkin, niinettä jos joku tahtoisi vankilassa todistella ilmiantannon alhaisuutta, eihäntä kukaan ymmärtäisi. Se turmeltunut ja katala aatelismies, jonkakanssa minä lakkasin seurustelemasta, oli majuurin passarin Fetkanystävä sekä hänen vakoojansa, ja Fetka taas kertoi majuurille kaikkimitä oli häneltä kuullut. Se seikka oli

täällä hyvin tunnettu, muttakenenkään päähän ei edes pistänytkään mokoman ilkiön rankaiseminen tainuhtelemisen.

Mutta olen poikennut asiasta. Tietysti tapahtuu niinkin, ettäviinan-tuonti onnistuu; silloin ottaa urakkamies vastaan tuodutsuolet, maksaa niistä rahan ja tekee laskunsa. Lasku osoittaa, ettäviina on tullut hänelle kalliiksi, jonka tähden hän tyhjentää suolet ja kaataa viinaan vielä kerran vettä, miltei toisen verran lisää, jarupee sitten odottamaan ostajia. Ensi pyhänä, joskus arkenakin, ilmestyy ostaja; se on vanki, joka on useampia kuukausia tehnyt työtäkuin härkä ja säästänyt rahaa voidaksensa tuhjata ne viinaan jonakinedeltäpäin määrättyä päivänä. Tätä päivää on mies parka jo kauanuneksunut ja se ajatus on työn ääressäkin virkistänyt hänen surullistamieltänsä. Vihdoinkin kajastaa tuon päivän rusko idässä; rahat ovatsäästössä, niitä ei ole otettu takavarikkoon, eikä varastettu; hän viene anniskelijalle. Tämä antaa hänelle viinaa, alussa verrattainpuhdasta, s.o. ainoastaan kahdesti vedellä sekoitettua; mutta senmukaan kuin pullon sisältö vähenee, korvataan vajuus vedellä. Viinakuppi maksaa viisi tahi kuusi kertaa enemmän kuin kapakassa. Helppo on arvata, mitenkä monta semmoista kuppia tyhjennetään ja mitäniistä maksetaan, ennenkuin viinan halu on tyydytetty. Juomisestavieraantuminen vaikuttaa kuitenkin, että vanki humaltuu jokseenkinpian ja jatkaa juontiaan, kunnes menettää kaikki rahansa. Sillointuodaan esille muuta tavaraa; anniskelija on samalla pantin ottajakin. Ensin joutuvat hänen käsiinsä äsken hankitut kapineet, sitten vanhatrepaleet ja vihdoin ruunun omaisuuttakin. Tuhlattuun viinaan kaikkiviimeiseen riepupun asti, panee humalikas maata, ja kun hän sittenseuraavana päivänä tuntee välttämätöntä päänskipua, pyytää hänanniskelijaita turhaan viinaryyppyä kohmeloonsa. Surumielin tyytyy häntukalaan tilaansa ja tarttuu jo samana päivänä jälleen työhön; häntyöskentelee sitten taas muutamia kuukausia niska kyyryssä uneksienonnellista juomapäiväänsä, joka palaamattomasti on kadonnut ajanvirtaan, ja rohkaisee vähitellen mieltänsä odotellen toistasamanlaista päivää, joka on vielä kaukana, mutta joka yhtä hyvinkerran on saapuva.

Anniskelijasta taas on huomattava, että kun hän on koonnut suurensunnan rahaa, s.o. joitakuuta kymmeniä ruplia, hankkii hän viimeisenkerran viinaa, mutta ei seoita sitä vedellä, sillä hän on määrännyksen omaa tarvettansa varten; on jo aika lopettaa kauppa ja hankkiaitselleen hauskoja päiviä! Alkaa juominen, syöminen, musiikki. Varatovat melkoiset; välittömät, alhaisemmat päällysmiehet lahjotaan. Juomista pitkitetään väliin useimpina päivinä. Hankittu viina juodaantietysti kohta loppuun; silloin menee juomari muiden anniskelijainluo, jotka häntä jo odottelevat ja juo siksi, kunnes menettääviimeisen kopeikkansa. Vaikka vangit pitävätkin huolta humalikkaasta, joutuu hän kuitenkin joskus korkeimpain päällikköjen, majuurin taivartijaupseerin silmiin. Hänet viedään vartijastoon, rahat, jos niitäon jällellä, otetaan pois ja lopuksi saa syyllinen selkäänsä. Hän palaajälleen vankilaan ja jonkun päivän kuluttua ryhtyy jälleenanniskelijan toimeen. – Muutamat, tietysti varakkaimmat velikullatuneksivat myöskin naisseuroja. Suurta maksua vastaan hiipivät hevälisiä lahjotun vartijan seurassa etukaupunkiin, ollen muka työhönmenevinään. Ja siellä, jossain sopivassa talossa, aivan kaupunginääressä pannaan toimeen aika pidot. Raha vaikuttaa, ettei vankiakaanhalveksita; asiantunteva vartija saapuu paikalle hiukan aikaisemmin. Tavallisesti joutuivat semmoiset vartijat itsekin ennemmin taimyöhemmin vankeuteen. Mutta rahalla voi tehdä vaikka mitä, ja mokomatretket jäivät melkein aina salaisuudeksi. Täytyy kuitenkin lisätä, että semmoisia huveja pantiin toimeen aniharvoin, koska niitä vartenvaadittiin kovin paljon rahaa.

Vankeuteni ensi päivistä asti veti huomioni puoleensa eräs tavattomansievännäköinen nuorukainen. Hänen nimensä oli Sirotkin. Hän olimonessa suhteen omituinen olento. Etenkin hämmästytti minua hänenkaunis muotonsa; ijältään oli hän noin kolmenkolmatta vuoden vanha. Hänet oli tuomittu erityiseen s.o. ikuiseen osastoon, joten hän olisuurimpia pahantekijöitä. Ollen luonteeltaan hiljainen ja sävyisä, puhui hän vähän ja nauroi harvoin. Silmät olivat hänellä siniset, piirteet säännölliset, kasvot hienot ja tukka vaaleanruskea. Puoleksikeritty päälakikaan ei voinut häntä sanottavasti rumentaa; niin sieväoli hän. Ammattia ei hänellä ollut minkäänlaista, mutta rahaa sai hänkuitenkin tuon tuostakin, vaikka tosin vähässä määrin. Väliin antoivathänelle toiset vaatteita,

joskus punaisen paidankin ja Sirotkin olihyvillään lahjoista; hän käveli pitkin kasarmeja, näytteli itseänsä. Hän ei juonut, eikä pelannut korttia, ei hän myöskään riidellytkenenkään kanssa. Usein käveli hän kasarmien takana, kädet taskussa, hiljaan ja mietiskellen. Mitä hän mielti, oli vaikea arvata. Kun häntäjoskus kutsuin luokseni ja uteliaisuudesta kysyin jotain, niin hänoitis vastasi, vieläpä jotenkin kohteliaasti, eikä muiden vankientavalla, aina lyhyesti ja asiallisesti; hänen katseensa oli kuinkymmenvuotisen pojan. Jos hänellä oli rahaa, ei hän ostanut itselleenmitään tarpeellista, ei antanut paikata jakkuansa, eikä hankkinutuusia saappaita, vaan osti kalatsia, renikkaa ja söi sitten – niinkuin olisi ollut seitsenvuotias lapsi. "Sinä nyt olet semmoinenSirotkin!" sanoivat hänelle muut vangit. Kun ei ollut ruunun työssä,oleili hän vieraissa kasarmeissa. Kaikilla muilla oli jotain tointa; ainoastaan hän oli jouten. Jos hänelle sanottiin jotain, melkein ainapilan vuoksi (hänelle nauroivat usein hänen omat toverinsakin), ei hänvirkkanut sanaakaan vastaan, kääntyi vaan pois ja meni toiseenkasarmiin; välistä taas, kun häntä kovin pilkattiin, punastui hän. Usein ajattelin: mitenkä tämä hiljainen, avomielininen olento olijoutunut vankilaan? Kerran makasin minä sairashuoneessa vankienosastossa. Sirotkin oli myöskin sairaana ja meidän vuoteemme olivatvierekkäin; illalla jouduin hänen kanssaan puheisiin. Hän innostuiäkkiä ja kertoi minulle tarkoilleen, kuinka hän oli joutunut sotamieheksi, kuinka hänen äitinsä oli sen johdosta itkenyt ja kuinkasotamiehenä oleminen oli tuntunut hänestä vaikealta. Hän sanoi, että sotamiehen elämä oli hänelle aivan mahdoton; sillä kaikki olivathänelle äkäisiä ja kovia, päälliköt aina tyytymättömiä.

– Mitenkäs sitten kävi? kysyin minä. – Minkä tähden jouduit sinätänne, vieläpä erityiseen osastoon... Voi sinua, Sirotkin parka!

– Kaikkiansa olin minä, Aleksanteri Petrowitsh, vuoden pataljoonassa;tänne lähetettiin minut siitä syystä, että murhasin ruutupäällikköniGrigori Petrowitshin.

– Kyllähän sen olen kuullut, Sirotkin, vaan en usko oikein. Kuinkasinä olisit voinut ketään murhata!

– Niinpähän sattui. Aleksanteri Petrovitsh. Kovin tuntui elämätukalalta.

– Kuinkas sitten muut sotamiehet tulevat toimeen? Tietysti alussatuntuu vaikealta, vaan vähitellen tottuvat ja heistä tulee kelposotureja. Sinua luultavasti on äitisi hemmotellut, syöttänytrenikoilla ja maidolla kahdeksantoista vuotiaaksi asti.

– Tosi on, että äitini rakasti minua kovasti. Kun jouduin sotaväkeen, sairastui hän ja sittemmin kuolikin, kuten olen kuullut... Elämänikävi lopulta kovin katkeraksi. Päällikkö ei suvainnut minua, rankaisivaan kaikesta, syyttömästäkin. Minä tottelin ja elin siivosti, enjuonut viinaa, enkä lainaillut keltään mitään, ja se onkin paha tapa,Aleksanteri Petrowitsh, kun ihminen rupee lainailemaan. – Ympärillänioli vaan kovasydämisiä ihmisiä – ei ollut missä itkeäkään. Joskuspiti mennä nurkan taa itkemään. Kerran seisoin minä vahdissa. Oli joyö käsissä; minut oli asetettu päavahtiin tukien luo. Tuuli vinkui; oli syksy ja pilkkaisen pimeä. Tuntui tukalalta, kovin tukalalta! Minälaskin pyssyn jalalle, otin pois painetin ja asetin sen viereeni; riisuin oikean jalan saappaan, ojensin piipun rintaani kohden, nojasinsiihen ja liikautin isolla varpaalla hanaa. Eipä lauennutkaan! Minätarkastin pyssyä, puhdistin sytytysreiän, kaasuin uutta ruutia, kopauttelin limsiötä ja asetin aseensa taas rintaani vasten. Muttamitäpäsiitä! Ruuti pösähti, vaan laukausta ei kuulunut! Mitähän tämäon? ajattelin. Vedin taas saappaan jalkaani, kiinnitin painetinpaikoilleen ja rupesin ääneti astuilemaan. Siinä minä päätin, ettäkävi kuin kävi, mutta sotapalveluksesta on päästävä pois. Puolentunnin kuluttua ajoi päällikkö paikalle; hän oli tarkastusmatkalla. Hän huusi minulle: "Niinkös sinä vahdissa seisot?" Minä otin pyssynkäteeni ja lävistin hänet painetilla. Neljä tuhatta sain sitten jajouduin tänne erityiseen osastoon.

Hän ei valehdellut. Ja mitenkä olisikaan häntä muuten lähetettyerityiseen osastoon? Tavallisia rikoksia rangaistaan paljoalieveämmin. Muuten oli Sirotkin toveriensa joukossa ainoasievännäköinen. Mitä tulee muihin saman osaston vankeihin, joitataällä oli kaikkiansa noin viisitoista, niin oli oikein vastenmielistänähä heitä; ainoastaan parin kolmen kasvot olivat jommoisiakin; muutkaikki olivat isokorvasia, rumia ja inhottavia; jotkut olivatharmaapäisiäkin.

Jos tilaisuus sallii, niin kerron tästä joukkiostatoiste enemmän. Sirotkin oli usein Gasinin kanssa ystävytydessä, sensaman miehen kanssa, jonka tähden minä aloin tämän luvun, huomauttamalla, että hän töytäsi juopuneena kyökkiin ja että se seikkahämmensi minun alkuperäiset käsitykseni vankilanelämästä.

Tämä Gasin oli hirveä olento. Hän teki kaikkiin kauhean, tuskallisen vaikutuksen. Minusta tuntui aina siltä, ettei kukaan voinut olla julmempi kuin hän. Minä näin Tobolskissa ilkiötöistään kuuluisan rosvon Kamenewin; näin sitten Sokolow'in, joka olikanteenalainen karannut sotamies ja julma murhaaja. Mutta eivät nekään tehnyt minuun niin vastenmielistä vaikutusta kuin Gasin. Minustatuntui väliin, että edessäni oli mahdottoman suuri, ihmisen kokoinen jättiläishämähäkki. Hän oli tataarilainen, tavattoman väkevä, väkevin mies koko vankilassa; kooltansa oli hän tavallista isompi, ruumiinrakennukseltaan vankka; pää oli hänellä ruma ja luonnottoman iso; hän kävi kumarassa ja katseli silmäkulmiensa alta. Vankilassakulki hänestä omituisia huhuja: tiedettiin, että hän oli ollutsotamiehenä, mutta vangit kertoivat (en tiedä, lieneekö ollut totta), että hän oli karkulainen Nertshinskistä; Siperjaan oli häntä lähetetty jo monasti, mutta aina oli hän karannut, muuttanut nimeä ja vihdoinjoutunut meidän vankilaamme, erityiseen osastoon. Hänestä kerrottiin myöskin, että hän ennen ainoastaan huvikseen oli teurastellut pieniä lapsia: hänen sanottiin ensin vieneen lapsen johonkin yksinäiseen paikkaan, peloitellen häntä siellä ja sitten, nautittuaan tarpeeksipienokaisen kauhusta, teurastaneen hiljaan ja vitkallisesti. Nämä jutut olivat ehkä perättömiä, sen raskaan vaikutuksen synnyttämiä, jonka Gasin teki kaikkiin, mutta ne sopivat kuitenkin hänen olentoonsa. Sen ohessa käyttäytyi hän vankilassa, selväpäisenä ollessaan, sangen siivosti. Hän oli aina hiljainen, eikä koskaan riidellyt kenenkään kanssa, mutta siten menetteli hän ikäänkuin halveksien muita, ikäänkuin olisi pitänyt itseään muita etevämpänä; hän puhui vähän ja oli aivan tahallaan harvasanainen. Kaikki hänen liikkeensä olivat hitaita, rauhallisia ja osoittivat itseensä luottamusta. Hänen silmistään näkyi, että hän oli älykäs sekä sangenkavala; hänen kasvoissaan kuvautui aina jonkunlaista ylpeyttä ja jankovuutta. Hän harjoitti viinakauppaa ja oli vankilan varakkaimpia anniskelijoita. Mutta pari kertaa vuodessa joi hän itsensä humalaan jasilloin tuli näkyviin hänen luonteensa koko eläimellisyys. Vähitellen päihtyessään alkoi hän ensin ärsyttää ihmisiä mitä ilkeimmillä vapuilla, joita hän ikäänkuin edeltäpäin olisi valmistanut; vihdoinkin täydellisesti humaltuneena tuli hän kovaan raivoon, tempasi veitsen ja kävi ihmisiin käsiksi. Vangit, jotka tiesivät hänen kauheat voimansa, pakenivat ja piiloutuivat; hän ahdisti kaikkia, ken vaan sattui eteen. Mutta kohta keksittiin keino tämän riivion hillitsemiseksi. Noinkymmenen samaan kasarmiin kuuluvaa miestä ryntäsi äkkiä hänen kimppuunsa ja alkoivat häntä piestä. Tuskin voidaan kuvailla, miten kauheata tämä pieksäminen oli; häntä lyötiin rintaan, kupeisiin, sydänalaa ja vatsaan; lyötiin kovasti ja kauan, ja lakattiin vastasitten, kun hän oli kadottanut kaiken tunteensa ja käynyt puolikuolleeksi. Toista ei olisi voitu lyödä niin kauheasti; sillätöinen olisi heittänyt henkensä. Siten ei ollut Gasinin laita. Lyömisen jälkeen käärittiin hän turkkiin ja kannettiin laverille. – "Kylläpä hän paranee!" – Ja todellakin heräsi hän seuraavana päivänä melkein aivan terveenä sekä meni työhön äänettömän ja synkännäköisenä. – Ja joka kerta, kun Gasin joi itsensä humalaan, tiesijokainen vankilassa, että hänen päivänsä päättyi selkäsäunalla. Senhän tiesi itsekkin, mutta joi yhtähyvin. Sillä tavoin kului muutamavuosi; vihdoinkin huomattiin, että Gasin rupesi masentumaan. Hän alkoivalittaa kaikenlaisia kipuja, alkoi nähtävästi heikontua; yhä useammin oleskeli hän lasaretissa... "Antautuipahan!" sanoivat vangittoisilleen.

Hän tuli kyökkiin sen puolalaisen viuluniekkan seurassa, jota humalikkaat tavallisesti palkkasivat soittamaan ilon täydentämiseksi, ja seisattui keskelle laattia tarkastellen ääneti läsnä olijoita. Kaikki vaikenivat. Kun hän vihdoinkin huomasi minut ynnä toverini, silmäili hän meitä vihamielisesti ja halveksivasti, naurahti sittäytyväisen näköisenä, ikäänkuin olisi tehnyt jonkun päätöksen, jankovasti hoiperrellen astui pöytäme luo.

– Saankos kysyä, alkoi hän (hän puhui venäjää), millä varoillasuwaitsette juoda täällä teetä?

Mitään sanomatta katsahdin minä toveriini, ymmärtäen, että oli parastavaieta. Vähinkin vastaväite olisi saattanut hänet raivoon.

– Siis on teillä rahoja? jatkoi hän kyselyänsä. – Siis on teillärahoja koko joukko, mitä? Sitä vartenkos te olette vankilaan tulleet?Oletteko tulleet teitä juomaan? Puhukaa, että teitä!..

Vaan huomattuaan, että me olimme päättäneet olla vaiti, kävi häntulipunaiseksi ja vapisi raivosta. Hänen lähellään nurkassa oli suuripönttö, jossa säilytettiin päivälliseksi ja illalliseksi vangeilleleikattua leipää. Se oli niin iso, että siihen mahtui leipää puolellevankilan väestölle; nyt oli se tyhjä. Hän tarttui siihen molemillakäsillään ja kohotti sen ylitsemme; hetkisen kuluttua olisi hänmusertanut meidät. Katsomatta siihen, että murhaa tai murhanaikomustaseurasi ikävyyksiä koko vankilalle: olisi ryhdytty tutkisteluihin, tiedusteluihin, ruvettu noudattamaan suurempaa ankaruutta, jonkatähden vangit kaikella muotoa kokivatkin välttää semmoisia rikoksia, – katsomatta kaikkeen tähän, vaikenivat nyt kaikki ja odottelivat. Eikuulunut sanaakaan puolustukseksimme! Ei kukaan huudahtanut Gasinille! – niin kovasti vihasivat he meitä! Heitä nähtävästi huvitti meidänvaarallinen tilamme... Mutta asia päättyi onnellisesti: juuri kun hänaikoi heittää pöntön päällemme, huudahti joku eteisestä:

– Gasin! Viina varastettiin!..

Hän heitti pöntön laattialle ja töytäsi kuin hurja kyökistä.

– No, Jumala pelasti! sanoivat vangit toisilleen. – Ja vielä kauanaikaa jälestäkin päin puhuivat he siitä.

Minä en saanut myöhemminkään selville, oliko tämä ilmoitus viinanvarastamisesta todenmukainen vai ainoastaan meidän pelastukseksimmekeksitty.

Iltapimeällä, ennenkuin kasarmit suljettiin, kävelin minä paalujenluona ja mieltäni ahdisti raskas suru, jommoista en ole koskaanmuulloin tuntenut. Vaikealta tuntuu vankeuden ensi päivä, olipa sesitten linnassa tai vallikellarissa taikkapa Siperjassa... Minämuistan, että enimmin antoi minulle ajatuksen aihetta eräs seikka, joka koko vankeusaikani kuluessa usein palasi mieleeni; se olirangaistuksien epätasaisuus samanlaisista rikoksista. Tosin ei voirikoksiakaan verrata toisiinsa, eipä lähennellenkään. Esimerkiksi: onkaksi murhamiestä; molempien asia on tarkoilleen punnittu; kummankinrikoksesta seuraa melkein sama rangaistus. Mutta nähkääpäs sen ohessa, mimmoinen ero on rikoksissa. Toinen heistä on tappanut ihmisenturhanpäiten, sipulista: tuli maantielle ja murhasi ohi kulkevanmiehen, mutta miehelläpä oli vaan sipuli omaisuutta. Toinen taas onmurhannut intohimaisen hirviön, puolustaessaan morsiamensa, sisarensatai vaimonsa kunniaa. Toinen on tehnyt murhan maata kiertäessään, monilukuisten ruunun-miesten ahdistamana puolustaen vapauttaan,elämätään, usein nälkään kuolemaisillaan; toinen taas teurastaa pieniälapsia ainoastaan huvikseen, tunteakseen käteensä niiden lämmintäverta, nauttiakseen niiden viimeisestä pelon vapistuksesta. Ja mitäpässiitä? Molemmat joutuvat samaan vankilaan. Tosin on olemassajonkunlainen erilaisuus rangaistusajan pituudessa. Mutta nämäeroitukset ovat verrattain vähäpätöisiä, jota vastoin eroituksiasamanlaisissa rikoksissa on – lukematon paljous. Eroituksia on yhtämöntä kuin luonteitakin. Mutta otaksukaamme, että tätä seikkaa ei voipoistaa eikä tasoittaa, että se on jonkunlainen ratkaisematon tehtävä,niinkuin esim. ympyrän neliöittäminen. Mutta sen ohessa on olemassaeräs toinenkin eroitus, eroitus rangaistuksien seurauksissa...Vankilassa on ihmisiä, jotka siellä kuihtuvat, sulavat kuin kynttilätja on taas toisia, jotka vapaina ollessaan tuskin tiesivätkään, ettämaailmassa voi olla niin iloista elämää, mieluisien, sukkelientoverien seurassa. On niitä vankilassa semmoisiakin. Kuinkas onsivistyneen, tunnokkaan miehen laita? Hänen oman sydämensä särkymurtaa hänen voimansa pikemmin kuin mikään rangaistus. Hän tuomitseerikostansa ankarammin kuin mikään laki. Ja hänen rinnallaan on toinen, joka koko vankeutensa aikana ei edes kertaakaan ota ajatellakseenmurhatyötään. Vieläpä pitää hän itseään oikeutettuna. On semmoisiakin, jotka tekevät suotta rikoksia, saadakseen vaihtaa tukalaksi tullev vapautensa vankilan elämään. Vapaana ollessaan on semmoinen ihminenelänyt aina alennuksen tilassa, tehnyt työtä aamusta yöhön saakka, urakkamiestänsä varten saamatta koskaan syödä tarpeeksensa; muttavankilassa on työ helpompaa, leipää on tarpeeksi ja niin hyvää,

etteihän moista ole nähnytkään; pyhinä annetaan hänelle lihaa, ja senlisäksi saa hän antimia sekä työn ansiota. Ja seura sitten? Häntoverinsa ovat ovelaa, sukkela ja tiedokasta väkeä; hän ei olesemmoisia tovereita vielä koskaan nähnyt. Hän pitää seuraa paraimpana, mitä suinkin olla voi. Tekeeköhän rangaistus näihin kumpaankinsamanlaisen vaikutuksen? Mutta jättäkäämme ratkaisemattomat kysymyksetsikseen. – Rumpu lyö, täytyy joutua kasarmiin.

IV

Ensimmäisiä vaikutuksia.

Alkoi viimeinen lukeminen, jonka jälkeen kasarmit suljettiin, kukinerilaisella lukolla, ja vangit jätettiin lukittujen ovien taa aamunkoittoon asti.

Lukemista toimitti aliupseeri kahden sotamiehen avulla. Sitä vartenasetettiin vangit tavallisesti seisomaan pihalle ja paikalle saapuivartija-upseeri. Mutta usein tämä temppu tapahtui yksinkertaisemmin. Luettiin joka kasarmissa erittäin. Niin tehtiin nytkin. Lukijat useinerehtyivät, lukivat toistamiseen, menivät pois ja tulivat jälleen. Vihdoin vartijaraukat saivat toivotun määrän täyteen ja sulkiivatkasarmin. Siinä sai sijansa noin kolmekymmentä henkeä, tungettuinajotenkin ahtaasti lavereille. Oli vielä aikaista käydä levolle ja senvuoksi itsekunkin täytyi ryhtyä johonkin toimeen.

Päällysmiehistä jäi kasarmiin ainoastaan invaliidi, josta jo ennenolen puhunut. Kussakin kasarmissa oli sen ohessa vanhin, jonka majuuriitse valitsi vankien joukosta, tietysti katsoen valittavan hyväankäyttöksen. Sängen usein tapahtui, että vanhimmatkin joutuivat kiinnijostain suuremmasta kujeesta; he saivat silloin selkäänsä, menettivätkunniavirkansa ja joutuivat samanarvoisiksi kuin muutkin vangit. Meidän kasarmissamme oli vanhimpana Akim Akimitsh, joka kummakseniärjyi joskus vangeille. Nämä vastasivat hänelle enimmitenpilapuheilla. Invaliidi oli viisaampi, eikä sekaantunut mihinkään, vaan jos hän joskus sattui kieltänsä liikauttamaan, niin tapahtui se vaan ikäänkuin omantunnon puhdistamiseksi. Enimmiten istui hän äänetipenkilään ja suutaroi, eivätkä vangit pitäneet hänestä juuri mitäänlukua.

Vankeuteni ensimmäisenä päivänä tein minä erään huomion ja tulinsittemmin vakuutetuksi, että se oli oikea. Huomioni oli se, ettäkaikilla vapaudessa olevilla ihmisillä ilman poikkeusta, alkaenvankien välittömistä vartijoista, kaikkiin niihin asti, joita vankilanelämä tavalla tai toisella koski, oli liioteltuja ajatuksia vangeista. Tuntuipa melkein siltä, ikäänkuin he olisivat joka hetki odotelleetvangin ryntäystä veitsi kourassa jonkun viattoman ihmisen kimppuun. Mutta omituisinta oli se, että vangit itsekun tiesivät että heitäpeljättiin ja se seikka synnytti heissä nähtävästi jonkunlaistaylpeyttä. Huomattava on kuitenkin, että vankien paras päällikkö on se, joka heitä ei pelkää. Ja yleensä, ylpeydestä huolimatta, vangeillekinon paljoa mieluisampaa, kun heihin luotetaan. Siten voidaan saavuttaaheidän suosiotansakin. Vankeusaikanani tapahtui, vaikka tosin sängenharvoin, että joku päälliköistä tuli vankilaan ilman vartijoita. Olipahauska nähdä, kuinka se hämmästytti vankeja. Semmoista pelotontapäällikköä aina kunnioitettiin ja jos joku rikos olikin tekeillä, jäise hänen läsnä ollessaan tekemättä. Vankien vaikuttamaa pelkoa onolemassa kaikkialla, missä vaan on vankeja, enkä minä oikein tiedä, mikä siihen lienee syynä. Jonkunlaista aihetta senlaiseen pelkoonantaa tietysti jo vangin, pahantekijäksi tunnustetun ihmisenulkomuotokin; sen ohessa tietää jokainen vankilaa lähestyvä, että sensisällä oleva ihmislauma on kokoontunut sinne vastoin omaa tahtoansaja etteivät mitkään toimenpiteet voi muuttaa elävää ihmistäkuolleeksi: hän säilyttää tunteensa, koston- ja elämänhalunsa sekämuut taipumuksensa ja tahtoo niitä tyydyttää. Mutta siitä huolimattaei vankia tarvitse ollenkaan pelätä; sillä eihän ihminen rupea niinhelposti toistansa veitsi kourassa ahdistamaan. Sanalla sanoen, jossemmainen vaara onkin mahdollinen, jos se joskus voipikin tapahtua, niin ovat moiset onnettomuudet kuitenkin niin harvinaisia, etteiniistä maksa puhuakaan. Kysymys on nyt tietysti ainoastaan tuomituistavangeista, joista moni iloitsee päästyään viimeinkin vankeuteen(siihen määrin mieluista on väliin uusi elämä), ja tahtoo siis eläähiljaan sekä rauhallisesti; sitä paitsi kovin levottomia estävät muutvangit liiasta vallattomuudesta. Pakkotyöläinen, olkoon hän kuinkarohkea ja häijy tahansa, pelkää vankeudessa kaikkea. Kanteenalaisenvangin laita on taas toinen. Hän voipi todellakin hyökätä syrjäisenihmisen kimppuun ilman mitään näennäistä syytä, ainoastaan sen tähden, että hän saa huomenna rangaistuksensa. Mutta kun

uusi rikos tapahtuu, lykkääntyy rangaistuskin tuonnemmaksi. Vaikuttavana syynä hyökkäykseen on siis kohtalon muuttaminen, maksoi mitä maksoi. Tunnenpa eränsellaisen omituisen tapauksen.

Täällä vankilassa, sotilasosastossa oli eräs entinen sotamies, joka oli tuomittu vankeuteen pariaksi vuodeksi; hän oli hirveä kerskailijaja suuri pelkuri. Yleensä tavataan näitä ominaisuuksia venäläisessä sotamiehessä aivan harvoin. Meidän sotilaamme näyttää aina niintoimekkaalta, ettei hänellä ole aikaa kerskailemiseen. Mutta jos hankerran on kerskailija, on hän samalla myöskin tyhjäntoimittaja japelkuri. Dutow (vangin sukunimi) pääsi viimein lyhyen vankeusaikansapäähän ja palasi jälleen linjarykmenttiin. Mutta hänen kaltaisensa, joita lähetettiin vankilaan muka parannusta varten, turmeltuivatsiellä ja joutuivat usein, pari-kolme viikkoa vapaana oltuansa, takasin vankeuteen, ei kuitenkaan enää pariaksi kolmeksi vuodeksi vaan "ainaiseen osastoon", viideksitoista vuodeksi. Niinpä kävi nytkin. Kolmen viikon kuluttua vapaaksi pääsemisensä jälkeen teki Dutow murto-varkauden; sitä paitsi oli hän röyhkeä ja vallaton. Oikeustuomitsi kovan rangaistuksen. Siitä pahanpäiväisesti säikähtyneenä hyökkäsi hän, päivää ennen kuin hänet piti suljettaman ulosotarinna, veitsi kourassa, vankien huoneeseen tulleen upseerinkimppuun. Tietysti hän käsitti aivan hyvin, että seurauksen asemmoisesta teosta on vaan kovempi rangaistus ja pitempi vankeusaika. Mutta hänen tarkoituksensa olikin ainoastaan lykätä rangaistuksen kauheata hetkeä, vaikkapa muutamiksi tunneiksi. Hän oli siihen määrin pelkuri, ettei tohtinut edes haavoittaakaan upseeria; hyökkäys olitehty ainoastaan näön vuoksi, jonkunmoisen uuden rikoksen aikaansaamiseksi, että sen johdosta vaan syntyisi uusi oikeudenkäynti.

Rangaistuksen edellä oleva hetki on vangille tietysti kauhea, ja minä olin tilaisuudessa näkemään useita tuomittuja rangaistuksen edellisenä päivänä. Tavallisesti kohtasin minä heitä sairashuoneessa, vankien osastossa, jossa usein makasin kipeänä. Kaikki vangit koko Venäjänmaassa tietävät, että lääkärit ovat heitä kohtaan säälivämpiä kuin muut ihmiset. Lääkärit eivät tee koskaan mitään eroitusta vankien välillä, kuten melkein kaikki muut vastoin tahtoansa tekevät. Alhainenkansa on tässä kohden kuitenkin poikkeuksena, sillä se ei moitikkoskaan vankia hänen rikoksestaan, olkoonpa rikos kuinka suuritahansa, vaan pitää sen sovitettuna kärsityn rangaistuksen ja kovanonnan kautta. Senpä tähden sanookin venäläinen rikosta onnettomuudeksi ja rikoksen tekijää onnettomaksi. Sellaisessa nimityksessä on syvämerkitys, jonka ohessa on huomattava, että sanasepitys on tehty tajuttomasti, vaistomaisesti. Mutta lääkärejä pitävät vangit useintodellisina suojelijoinansa, etenkin kanteen-alaiset, joiden tila ontukalampi kuin muiden. Sellainen vanki laskee arviolta, milloin hänen kauhea rangaistus päivänsä saapuu ja lähtee sairashuoneeseen lykätäkseen tuon raskaan hetken vaikka hiukankin tuonnemmaksi. Kun hänsitten sairashuoneesta palaa ja tietää varmaan, että rangaistustapahtuu huomenna, tulee hänen mielensä kovin levottomaksi. Muutamattoettavat itserakkaudesta salata tunteitaan, vaan teeskennelty rohkeusei voi pettää ketään. Muut huomaavat, kuinka asianlaita on, vaikka heihmisrakkaudesta vaikenivatkin. Minä tunsin erään nuoren murhaajan, entisen sotamiehen, joka oli tuomittu saamaan täyden määrän kepinlyönnejä. Hänet valtasi semmoinen pelko, että hän päätti juoda edellisenä päivänä korttelin nuuskalla sekoitettua viinaa. Huomattava on, että viinaa on aina olemassa rangaistavaksi tuomitulla vangilla. Sitä hankitaan suuresta maksusta kauan aikaa edeltäpäin ja tuomittu on vaikkapa puolen vuotta välttämättömiä tarpeitaan vailla, säästääkseen rahaa viinakortteliin, jonka hän juopi neljänneksen tuntia ennen rangaistustaan. Vangit ovat yleensä vakuutetut siitä, että juovuksissa oleva tuntee vähemmän kipua vitsojen tai kepin lyönneistä. Kun miesparka oli juonut viinan, tulikin hän oitis sairaaksi; hän oksensiverta ja hänet vietiin melkein tunnottomana sairaishuoneeseen. Tämä oksentaminen turmeli hänen rintansa siinä määrin, että hänessä muutaman päivän kuluttua ilmestyi oireita varsinaiseen keuhkotautiin, johon hän puolen vuoden kuluttua kuolikin. Lääkärit, jotka häntä parantelivat, eivät tienneet, mistä tauti oli alkunsa saanut.

Puhuessani vankien arkamaisuudesta rangaistuksen edellä, on minun lisättävä, että moni heistä osoitti hämmästyttävää pelottomuuttakin. Minä muistan monta esimerkkiä uhkarohkeudesta, joka välistä näyttijonkunlaiselta tunnottomuudelta, ja nämä esimerkit eivät olleetharvinaisia. Etenkin on

muistossani erään julman pahantekijänrangaistus. Muutamana kesäpäivänä levisi sairashuoneessa huhu, että illalla rangaistaan erästä karannutta sotamiestä ja kuuluisaa rosvoa Orlowia sekä tuodaan sitten vankien osastoon. Odotellessaan Orlowiasanoivat sairaat, että häntä rangaistaan kovasti. Kaikkien mieli oli jotenkin liikutettu ja myönnän, että minäkin odotin tuota rosvoa hyvin uteliaana. Jo kauan olin hänestä kuullut ihmeitä. Miestä sanottiin semmoiseksi ilkiöksi, jommoisia on harvassa; hän oli murhaillut kylmäverisesti sekä vanhuksia että lapsia; hänessä oli sitä paitsi tahdonvoimaa ja hän tunsu tämän voimansa. Häntä syytettiin useistamurhatöistä ja tuomittiin samaan keppiä kujajuoksussa. Hänet tuotiin samana iltana sairashuoneeseen, jossa jo oli pimeä, niin että kynttilät olivat sytytetty. Orlow oli melkein tunnoton ja kovin vaalea, hänen pikimusta, tuuhea tukkansa oli vanuksissa. Hänenselkänsä oli pöhötynyt ja verisensinertävä. Koko yön hoitivat häntä muut vangit, muuttivat hänelle haudevettä ja kääntelivät häntä toiselta kyljeltä toiselle, antoivat hänelle lääkkeitä, aivan kuin hän olisi ollut heidän oma sukulaisensa tai hyväntekijänsä. Seuraavan päivänä tointui hän täydellisesti ja astui pari kertaa laattianpoikki! Se hämmästytti minua; sillä hän oli tullut sairashuoneeseen kovin heikkona ja rasittuneena. Hän oli kärsinyt samalla kertaa puolettuomituista kepinlyönneistä. Lääkäri keskeytti rangaistuksen huomattuaan, että sen jatkaminen olisi tuottanut vangille välttämättömän kuoleman. Sen ohessa oli Orlow pienikasvuinen ja heikkoruumiinen mies sekä kuihtunut pitkällisen oikeuden käynninaikana. Ken on sattunut tapaamaan oikeudenalaisia vankeja, sevarmaankin muistaa kauan aikaa heidän kuihtuneita, laihoja ja kalpeitakasvojaan sekä kuumeentapaista silmäystä. Siitä huolimatta parani Orlow nopeasti. Paranemiseen vaikutti nähtävästi hänen sisällinen, henkinen lujutensa. Tosiaankin oli hän aivan tavaton ihminen. Uteliaisuudesta tutustuin minä häneen lähemmin ja tutkistin häntä kokonaisen viikon. Varmaa on, etten koskaan elämässäni ole tavannut voimakkaampaa, lujaluontoisempaa miestä. Minä olin nähnyt tosin jo Tobolskissa erään yhtä kauhean maineen saavuttaneen henkilön, eräänentisen rosvopäällikön. Hän oli villipedon kaltainen ja kun seisoi hänen vieressään, tietämättä edes hänen nimeänsäkään, niin voi jovaistomaisesti tuntea olevansa jonkun hirveän olennon läheisyydessä. Mutta hänessä kummutti minua henkinen tylsyys. Aineellisuudella olisemmainen valta hänen henkisten ominaisuuksiensa rinnalla, että joensi silmäykseltä näki hänessä ainoastaan ruumiillisten nautintojen jalihanhimojen hurjia taipumuksia. Olen vakuutettu, että Korenew – se oli rosvon nimi – olisi masentunut ja vavissut pelosta rangaistuksenedellä, vaikka hän oli tehnyt murhatöitä silmiänsä räpäyttämättä. Orlow oli hänen täydellinen vastakohtansa. Hänessä oli aineellisuuskärsinyt täydellisen tappion. Tämä mies näytti voivan hallita itseäntä täydellisesti, hän halveksi kaikkia vaivoja sekä rangaistuksia ja oli aivan peloton. Hänessä ilmaantui vaan suunnatonta mielenlujuutta, koston halua ja pyrkimistä tarkoitusten perille. Muun muassa hämmästytti minua hänen suuri kopeutensa. Hän katseli kaikkea halveksien, kuitenkin ilman mitään teeskentelyä, ikäänkuin luonnonvaatimuksesta. Luulenpa, ettei kukaan olisi voinut vaikuttaa häneen. Hän katseli kaikkea tavattoman tyynenä, ikäänkuin ei olisi ollut mitään, joka olisi voinut häntä kummututtaa. Ja vaikka hän täysin ymmärsi, että muut vangit pitivät häntä kunniaissa, ei hän koskaan pöyhkeillyt heidän edessään. Kuitenkin olivat kunnianhimo ja ylpeys melkein poikkeuksetta kaikkien vankien yhteisenä ominaisuutena. Hän oli hyvin ymmärtäväinen ja omituisen suoramielinen, vaikkei ollenkaan mikään löppötelijä. Kysymyksiini vastasi hän suoraan, että hän odotteli paranemistaan päästäkseen pikemmin rangaistuksesta; ensinsanoi hän peljänneensä, ettei voisi sitä kestää. – "Mutta nyt", lisäsi hän iskien minulle silmää, "on asia ratkaistu. Kun olen saanut jäljellä olevat lyönnit, lähetetään minut muiden mukana Nertshinskiin, mutta tiellä minä karkaan! Karkaan aivan varmaan! Kunhan selkä vaan pikemmin paranisi!" Ja näiden viiden päivän kuluessa odotti hän hartaasti päästäkseen pois sairashuoneesta. Väliin oli hän hyvinkin leikkisä ja iloinen. Minä yritin puhella hänen kanssaan hänen entisistä vaiheistaan. Hän rypisti hieman silmäkulmiaan, kun rupesin kiistämään, vaan vastasi kuitenkin aina suoraan. Mutta kun hän huomasi, että minä koettelin herätellä hänen omaatuntoansa ja saada häntä katumuksen tielle, katsahti hän minuun peräti halveksivasti ja ylpeästi, ikäänkuin olisin äkkiä muuttunut hänen silmissään pieneksi pojaksi, jota ei sovi aikamiehenä kohdella.

Osoittivatpa hänenkasvonsa jonkunlaista surkuttelemistakin minua kohtaan. Hetkisenkuluttua purskahti hän sydämelliseen naurunhohotukseen, jokakuitenkaan ei ollut ivanaurua, ja minä olen vakuutettu, että kun hänoli yksinänsä ja sattui muistamaan sanojani, nauroi hän ehkä montakinkertaa itsekseen. Vihdoin lähti hän sairashuoneesta, vaikkei hänenselkänsä ollutkaan vielä täydellisesti parantunut; minä myöskin jätinsairashuoneen ja palasin vankilaan; hänet taas vietiin vahtipaikalle, jossa häntä oli ennenkin pidetty. Erotessamme puristi hän kättäni, joka seikka osoitti hänen puoleltaan suurta luottamusta minua kohtaan.Syynä käden puristamiseen lienee ollut sekin, että hän oli tyytyväinensilloiseen hetkeen. Toden teolla ei hän voinutkaan olla minuahalveksimatta, sillä olinhan minä hänen mielestään onneton, heikko jokaikin puolin surkuteltava olento. Seuraavana päivänä vietiin hänettoistamiseen rangaistavaksi.

Kun kasarmimme suljettiin, sai se omituisen näön – se näyttivarsinaiselta ihmisasumukselta. Nyt vasta sain minä nähdävankeustoverieni oikeata kotielämää. Päivällä voivat aliupseerit, vartijat tai muut päälliköt ilmestyä joka hetki vankilaan, ja siitäpäsyystä sen asukasten käytös olikin silloin hiukan teeskenneltyä javarovaa, ikään kuin he alinomaa olisivat odottaneet jotainrauhattomuutta. Mutta niin kohta kun kasarmi suljettiin, asettui kukinpaikoilleen ja useimmat ryhtyivät johonkin käsityöhön. Huonevalaistiin äkkiä. Kullakin oli oma kynttiläjalkansa. Mikä rupesisaappaita valmistamaan, mikä taas vaatteita neulomaan. – Tukahuttavailma kävi yhä rasittavammaksi. Joukko velikultia istahti nurkkaankykkysilleen laattialle levitetyn maton ääreen korttia lyömään.Melkein kussakin kasarmissa oli jollakin vangilla kyynärän vertapahanpäiväistä mattoa, kynttilä ja tavattoman taliset, rasvaisetkortit. Kaikkea tätä sanottiin yhteisellä nimellä "maidaniksi."Korttien isäntä sai pelaajilta maksun, noin viisitoista kopeikkaayöltä; se olikin hänen tulolähteensä. Tavallisesti pelattiin "kolmealehteä", n.s. gorka-leikkiä y.m. Kaikki olivat rahapelejä. Kukinpelaaja laski eteensä kasan vaskirahoja s.o. kaikki, mitä hänelläkäsillä oli, ja pelasi, kunnes oli menettänyt ne tyyten tai korjannutitselleen toveriensa rahat. Peli loppui myöhään yöllä, vaan kestävälistä aina aamun koittoon saakka, jolloin kasarmin portit avattiin.Meidän huoneessamme samoin kuin vankilan muissakin kasarmeissa olikerjäläisiä, s.o. joko viinan ja korttipelin kautta omaisuutensamenettäneitä tai muuten luonnostaan kerjäämiseen taipuvia ihmisiä.Käytän tahallani sanaa "luonnostaan." Tosiasia on näet, ettäkaikkialla kansassamme, olkootpa olot mimmoiset hyvänsä, on muutamiaomituisia henkilöitä, jotka ovat hiljaisia ja usein uutteroitakin, vaan joita jo kohtalo näyttää määränneen ikuisiksi kerjäläisiksi. Heovat aina raukkamaisia, aina siivottomia, näyttävät poljetuilta, masennetuilta ja ovat alituisesti muiden, tavallisesti huilaavien taiäkkiä rikastuneiden ja sen johdosta ylvästelevien käskettävinä.Kaikenmoinen alkuunpano on heille hyvin vaivaloista. He ovat ikäänkuinsyntyneet palvelemaan, tottelemaan ja tanssimaan vieraan pillinmukaan; heidän toimensaan on vieraan käskyn täyttäminen. He eivät voirikastua mitenkään; he pysyvät aina kerjäläisinä. Olen huomannut, ettäsemmoisia ihmisiä on muuallakin kuin alhaisossa; niitä on kaikkiallayhteiskunnassa, joka säädyssä, joka puolueessa, aikakauslehdissä jaseuroissa. Niin oli asianlaita kussakin kasarmissa, kussakinvankilassa, ja niinpian kun maidan pantiin toimeen, ilmestyikohta joku semmoinen henkilö palvelemaan. Hänet palkattiintavallisesti yhteisesti, koko yöksi, viidestä kopeikasta, ja hänenpäävelvollisuutensa oli seisoa koko yö vartioimassa. Tavallisestioleskeli hän noin kuusi tai seitsemän tuntia pimeässä eteisessäkolmenkymmenen asteen pakkasessa kuunnellen joka jysäystä, heläystäjoka askelta. Majuuri tai vartijat ilmestyivät välistä vankilaanjotenkin myöhään yöllä, astuivat sisään hiljaan ja tapasivat sekäpelaajat että työntekijät kuin myöskin liiat kynttilät, joita voitiinnähdä pihaltakin. Kun eteisen lukko äkkiä narahti, oli myöhäistäpiiloutua, sammuttaa kynttilät ja heittäytyä laverille. Mutta kunvahtipalvelijan oli siinä tapauksessa odottaminen kuritustamaidanilta, olivatkin semmoiset erehdykset hyvin harvinaisia. Viisikopeikkaa on tosin turhanpäiväinen maksu vankilassakin; mutta minuahämmästytti aina palkkaajien kovuus sekä armottomuus niin tällaisissakuin muissakin tilaisuuksissa. "Kun rahan sait, niin palvele!" – siinä mahtilause, joka ei sietänyt vähintäkään vastustelemista.Juopunut huilaaja, joka lukua pitämättä

tuhlaili rahaa sinne ja tänne, teki kaiken mokomin vääryyttä sille, joka häntä palveli, ja sen seikanhuomasin minä paitsi vankilassa myöskin muualla.

Minä jo sanoin, että kasarmissa useimmat rupesivat jotakin työtätekemään: pelaajia lukuun ottamatta oli ainoastaan viisi joutilastahenkilöä; he menivät oitis levolle. Minun paikkani laverilla oli ovenvieressä. Laverin toisella puolen, pääksytysten, oli Akim Akimitshinleposija. Kello kymmeneen tai yhteentoista asti teki hän työtä, liimaillen kokoon jotain kirjavaa kiinalaista lyhtyä, joka oli häneltä tilattu kaupunkiin verrattain hyvästä hinnasta. Lyhtyjä valmisti hän mestarillisesti, määrätystä kaavasta poikkeamatta; työnsä päätettyään pani hän kaikki kapineensa huolellisesti talteen, levitti polstarinsa, rukoili Jumalaa ja asettui hiljaan levolle. Siivoutta ja järjestystänoudatti hän mitä suurimmalla tarkkuudella; nähtävästi piti häntseään sangen viisaana miehenä, kuten typerät ihmiset ylipäänsä tekevät. Jo ensipäivästä tuntui hän minusta hieman vastenmieliseltä; muistaakseni ajattelin minä hänestä sinä päivänä paljon ja ihmettelin etenkin sitä, että hänen kaltaisensa henkilö, joka maailmassa olisivoinut hyvin menestyä, oli joutunut vankilaan. Vastedes olen vielä monasti puhuva Akim Akimitshista.

Kerron lyhyesti kasarmimme muista asukkaista. Minun piti oleskellatäällä monta vuotta ja olivathan kaikki nuo ihmiset asuintoverejani. Ei ole siis kumma, että minä tarkastelin heitä hyvin uteliaasti. Vasemmalla puolellani oleville lavereille oli sijoittunut joukko Kaukaasian vuorelaisia, joita oli tänne tuomittu enimmäkseen ryöstöistä eri pitkiä ajoiksi. Heitä oli: kaksi leskiläistä, yksitshetsheniläinen ja kolme Dagestanin tatarilaista. Tshetsheniläinen oli synkännäköinen, jörömäinen mies; tuskinpa puhui hän kenenkään kanssa, katseli vaan ympärilleen vihaisesti, silmäkulmiensa alta, myrkyllisen ilkeä hymy huulilla. Toinen leskiläisistä oli jo vanhaukko, varustettu pitkällä könkönenällä; hänen ulkomuotonsa oli kuin ryövärin ainakin. Sitä vastoin hänen toverinsa, Nurra, teki minuun heti ensialussa sangen miellyttävän vaikutuksen. Hän oli vielä nuorenlainen mies, kooltaan keskinkertainen ja vankkaruumiinen; hänellä oli vaalea tukka, vaaleansiniset silmät, ylöspäin pyrkivä nenä ja muuten vivahti hän kasvoiltaan suomalaisen naiseen; hänen säärensä olivat koukistuneet alituisesta ratsastamisesta. Koko hänen ruumiinsa oli täynnä painetin sekä luotien haavoja. Kotimaassaan oli hän kuulunut rauhoitettuihin vuorelasiin, mutta hän oli matkustellut kuitenkin alinomaan vihamielisten kansalaistensa luo tehden heidän seurassaan hyökkäyksiä venäläisiä vastaan. Vankilassa rakastivat häntä kaikki. Hän oli aina iloinen ja ystävällinen muita kohtaan, teki työtä vaikeroimatta, oli tyyni ja reipas, vaikka osoittikin useintyymättömyyttä vankilassa vallitsevaan pahuuteen ja likaisuuteen; varkaus, petos, juoppous ja ylipäänsä kaikenlainen epärehellisyys suuttutti häntä kovasti; riitaa ei hän kuitenkaan alkanut kenenkään kanssa, vaan käänsi selkensä kaikelle inhoittavalle. Koko vankeutensa aikana ei hän itse varastanut mitään eikä tehnyt muutakaan rikosta. Hän oli kovin jumalinen ja rukoili ahkeraan; muhamettilaisten juhlien edellä olevat paastot vietti hän kuin intoilija ainakin rukoillen yötläpensä. Kaikki pitivät hänestä ja luottivat hänen rehellisyyteensä. – "Nurra on jalopeura", sanoivat vangit, ja sen nimen sai hän pitääkin. Hän oli täysin vakuutettu siitä, että hänet lähetetään määrääjän kuluttua takasin Kaukaasiaan. Luulenpa, että hän olisikuollut, jos häneltä olisi riistetty tämä toivo. Jo vankeutensa ensimmäisenä päivänä veti hän huomioni puoleensa. Enhän voinut olla eroittamatta hänen lempeitä, miellyttäviä kasvojaan muiden vankien ilkeistä, synkistä, hullunkurisista muodoista. Tuskin olin ollut vankilassa puoli tuntia, kun hän sivumennessään pudisti minua olkapäästä ja nauroi ystävällisesti. En voinut alussa ymmärtää, mitä hän sillä tarkoitti; sillä venäjää puhui hän hyvin huonosti. Kohta sen jälkeen tuli hän jälleen luokseni ja ystävällisesti hymyillen löiminua olkapäähän. Sitten yhä uudelleen ja sitä jatkoi hän kolmen päivän kuluessa. Tarkoituksensa oli, kuten minä sittemmin huomasin, osoittaa, että hänen oli minua sääli, että hän tunsikin, kuinka vaikeataminun oli tutustua vankilaan; hän tahtoi näyttää minulle ystävyyttään, rohkaista mieltäni ja osoittaa avuliaisuutta. Hyväsydäminen, lapsellinen Nurra!

Dagestanilaisia tataareja oli kolme, ja kaikki olivat he veljeksiä. Kaksi heistä oli jo ikämiehiä, jota vastoin kolmas, Alei, oli tuskin kahtakymmentä vuotta vanhempi; ulkomuodoltaan oli hän vielä kinuoremmalla näköinen. Hänen paikkansa laverilla oli vieressäni. Hänen kaunis,

vilpittömyyttä ja ymmärrystä, mutta samalla lapsellistahyvyyttä ilmaiseva muotonsa veti ensi hetkestä sydämeni puoleensa, jaminä iloitsin, että kohtalo oli määrännyt juuri hänet naapurikseni. Hänen sielunsa kuvautui hänen ihanassa muodossaan. Hänen hymyilynsä oli lapsellisen avomielinen; suuret, mustat silmät olivat niinystävälliset, että minä häntä nähdessäni tunsin aina erityistä mielihyvää ja lievennystä surussani. Minä en laske liikoja. Hänenkotimaassaan oli kerran vanhin veli (hänellä oli viisi vanhempaveljeä; kaksi heistä oli joutunut johonkin tehtaaseen) käskenyt häntäratsain ja miekalla varustettuna seuraamaan muita jollekin retkelle. Vanhempien ihmisten kunnioitus on vuorelaisten kesken niin suuri, ettei poika uskaltanut eikä edes ajatellutkaan kysyä matkantarkoitusta. Toiset taas eivät pitäneet tarpeellisena puhua hänellesiitä. Heidän mielessään oli rosvoretki, joka tarkoitti erään rikkaanarmeenilaisen kauppiaan ryöstämistä. Yritys onnistui: saattojoukkomurhattiin, samoin myöskin kauppias itse ja hänen tavaransa joutuivatmurhaajille. Mutta asia tuli ilmi: kaikki kuusi veljestä otettiin kiinni, heidän syyllisyytensä näytettiin toteen, heidät rangaistiin jalähetettiin Siperjaan, pakkotyöhön. Aleita armahti oikeus lyhentämällä hänen rangaistusaikansa; hänet tuomittiin pakkotyöhön ainoastaan neljäksi vuodeksi. Veljet rakastivat häntä suuresti. Hänestä oliheille huvia pakkotyössä, ja nuo synkän näköiset miehet hymyilivät aina kun katselivat häntä; jos taas rupesivat hänen kanssaanpuhelemaan (muuten puhuttelivat he häntä harvoin, ikäänkuin hän olisi yhä vielä ollut heidän mielestään pieni poika, jonka kanssa ei sopinuthaastella vakavimmista asioista), niin heidän jörömäiset muotonsakävivät iloisemmiksi, ja minä arvasin, että he laskivat leikkiä; ainakin silmäilivät he toisiansa ja hymyilivät ystävällisestikuunnellessaan Alein vastauksia. Hän taas tuskin uskalsi puhutellaanveljiänsä; siihen määrin kunnioitti hän heitä. Vaikeata on ajatella, miten tämä nuorukainen voi vankeutensa aikana säilyttää sydämensä kokohellyyttä, pysyä rehellisenä, herttaisena, miellyttävänä, raaistumatta, turmeltumatta. Kaikesta näennäisestä taipuvaisuudestahuolimatta oli hänellä kuitenkin voimakas, luja luonne. Hän oli siveäkuin puhdas neitonen, ja toisten ilkeä, törkeä, likainen taieparehellinen, väkivaltainen käytös syytti tyytymättömyyden tulenhänen ihanissa silmissään, jotka siten tulivat vieläkin ihanimmiksi. Hän karttoi riitaa ja toraa, vaikkei hän muuten ollutkaan niitä, jotkaantavat loukata itseään rankaisematta. Riitaa hänellä ei ollutkenenkään kanssa: kaikki rakastivat, kaikki suosivat häntä. Minulleoli hän alussa ainoastaan kohtelias. Vähitellen aloin minä puhellahänen kanssaan; muutamissa kuukausissa oppi hän venäjän kielen, jotataitoa hänen veljensä eivät saavuttaneet koko vankeutensa aikana. Hän näytti minusta erittäin ymmärtäväiseltä, vaatimattomalta jaajattelevalta nuorukaiselta. Sanalla sanoen: minä en pidä Aleitaollenkaan tavallisena luonteena ja muistelen yhtymistäni hänenkanssaan elämäni mitä paraimpana yhtymisenä. On olemassa ihmisiä, jotka luontonsa puolesta ovat niin oivallisia, niin hyviä, että onmahdotonta ajatellakaan heidän koskaan voivan muuttua huonommiksi. Semmoisten ihmisten puolesta voipi olla aina levollinen. Ja minä olenkin levollinen Alein puolesta. Missähän tuo kelpo mies nytlieneekään?..

Kerran, kun jo kauan aikaa olin ollut vankilassa, venyin minälaverilla, pää täynnä raskaita ajatuksia. Alei, joka muuten oli ainaahkera ja toimelias, oli sillä kertaa jouten, vaikka vielä olikin aikaista käydä makuulle. Mutta silloin oli muhamettilaisilla pyhä jäsens tähden hän ei tehnyt kukaan työtä. Hän venyi, nojautuen kättänsävasten, ja mietti niinikään jotain. Äkkiä kysyi hän minulta:

– Tuntuuko mielesi nyt raskaalta?

Minä katsahdin häneen uteliaasti, sillä minua kummastutti tämä hienotunteisen ja ymmärtävän Alein äkinäinen kysymys; tarkemminkatsottuani huomasin, että hänen kasvonsa osoittivat surua ja minä ymmärsin, että hänen oma mielensä oli juuri sillä hetkellä raskas. Minä ilmaisin hänelle arveluni. Hän huokasi ja hymyili surumielisesti. Minä pidin hänen hymyilystään, joka oli aina hieno ja sydämellinen. Silloin tuli näkyviin kaksi hohtavan valkeata hammasrivää, joidenkauneutta olisi voinut kadehtia maailman paras kaunotar.

– Etköhän sinä, Alei, ajatellut sitä, mitenkä kotimaassanne Dagestanissa tätä juhlaa vietetään? Arvatenkin on siellä nyt hyväolla?

– Ajattelinpa niinkin, vastasi hän riemastuen, ja hänen silmänsäkirkastuivat. – Mutta, miten kās arvasit, että minä juuri sitä asiaa ajattelin?

– Kuinka en sitä olisi arvannut! Onkos siellä parempi olla kuintäällä?

– Oi, miksi puhelet siitä...

– Varmaankin on siellä nyt kauniita kukkasia, on paratiisi!..

– Voi, elä puhu enää. – Hänen mielensä oli kovin liikutettu.

– Kuules, Alei, onko sinulla sisar?

– On, mutta mitäpä siitä?

– Varmaankin on hän kaunotar, jos lienee näköisesi.

– Mitäs minusta! Hän on semmoinen kaunotar, ettei moista ole koko Dagestanissa. Voi, miten kaunis on tuo sisareni! Et ole semmoistanähnytkään! Äitinikin oli kaunis.

– Rakastiko sinua äitisi?

– Voi! Mitä puhutkaan! Hän varmaankin on kuollut minun tähteni. Minäolin hänen rakkain poikansa. Hän rakasti minua enemmän kuin sisartani, enemmän kuin ketään muita... Hän tuli luokseni unissani ja itki minuntähteni.

Hän vaikenä eikä puhunut sinä iltana enää sanaakaan. Mutta sen jälkeenhaki hän aina tilaisuutta saadakseen keskustella kanssani. Hän eialkanut kuitenkaan koskaan itse puhetta, sillä hän kunnioitti minuajostain tuntemattomasta syystä. Sen sijaan oli hän hyvin iloinen, kunminä puhuttelin häntä. Minä kyselin häneltä Kaukaasiasta ja hänenentisestä elämästään. Toiset veljet eivät häirinneet keskustelujamme, jotka heille päin vastoin näyttivät olevan mieleen. Huomattuaan, että Alei kävi minulle yhä rakkaammaksi, rupesivat hekin puolestaankohtelemaan minua entistä ystävällisemmin.

Alei auttoi minua työssä ja palveli minua vointinsa mukaan kasarmissa, sillä häntä nähtävästi huvitti, kun hän jollakin tavoin voi ollaminulle hyödyksi. Syynä tällaiseen avuliaisuuteen ei ollutminkäänlainen matelemisen halu, vaan lämmin ystävyyden tunne, jota hänei koettanutkaan minulta salata. Aleilla oli muun muassa taipumustakäsitöihin: hän oppi jokseenkin hyvin liinavaatteita neulomaan, saappaita ompelemaan ja vihdoin myöskin nikartelemaan. Veljet kehuivathäntä ja ylpeilivät hänestä.

– Kuuleppas, Alei, sanoin minä hänelle kerran, miksi et ole oppinutlukemaan ja kirjoittamaan venäjää? Siitä voi olla sinulle vast'edespaljon hyötyä täällä Siperjassa.

– Kyllähän minulla olisi halua. Mutta keltäpä saan opetusta?

– Onhan täällä paljon kirjaan pystyviä! Jos tahdot, niin voin minäkinsinua opettaa.

– Voi, opeta, ole hyvä! ja hän oikein kohottihe laverilla, panirukoilevasti kätensä yhteen ja katsoi minuun.

Me ryhdyimme työhön jo seuraavana iltana. Minulla oli venäläinen Uusi Testamentti, joka kirja ei ollut kielletty vankilassa. Ilman aapista, ainoastaan tämän kirjan avulla oppi Alei muutamassa viikossa lukemaanovallisesti. Kolmen kuukauden kuluttua ymmärsi hän jo täydellisesti kirjakielen. Hän luki innokkaasti ja mielihyvällä.

Kerran me luimme hänen kanssaan koko vuorisaarnan. Minä huomasin, ettähän lausui muutamia kohtia erittäin tunnokkaasti.

Minä kysyin häneltä, miellyttikö häntä se, jota hän luki?

Hän katsahti minuun äkkiä ja puna lensi hänen kasvoilleen.

– Oi, niin! vastasi hän; niin, Jesus on pyhä profeeta, Jesus puhui Jumalan sanaa. Erinomaista!

– Mikäs kohta sinua enimmin miellyttää?

– Se, jossa hän sanoo: anna anteeksi, rakasta, älä vainoovihollisiasi. Voi, kuinka hyvin hän puhuu!

Hän kääntyi veljiensä puoleen, jotka kuuntelivat keskusteluaamme, jarupesi heille jotain innokkaasti juttelemaan. He puhelivat kauan aikaavakavan näköisinä ja nykytellen vakuuttavasti päitään. Sittenkääntyivät he puoleeni hymyillen juhlallisesti, oikein muhamettilaisentavoin (minua

miellyttää suuresti semmoinen hymy ja etenkin senjuhllaisuus) ja vakuuttivat: että Jesus oli Jumalan profeeta ja ettähän teki savesta linnun, puhalsi siihen ja se lähti lentoon ... jaettä se on heillä kirjoissa kirjoitettuna. He olivat täydellisesti vakuutetut siitä, että tekivät minulle mieliksi ylistäessään Jesusta, ja Alei tunsu itsensä onnelliseksi, kun veljet suostuivat tekemään minulle tämän mielihyvän.

Kirjoituksessa tehtiin niinkään suuria edistyksiä. Alei hankkipaperia (hän ei antanut minun ostaa sitä rahoillani), kyniä, lätkkiä ja oppi parissa kuukaudessa oivallisesti kirjoittamaan. Se seikka hämmästytti hänen veljiänsäkin. Heidän ylpeydellään jatytyväisyydellään ei ollut rajoja. He eivät tienneet, miten olisivat kiittäneet minua. Jos työnteossa satuimme yhteen, autoivat he minuakilvan ja pitivät sitä onnenaan. Aleista ei puhettakaan. Hän rakastiminua ehkä yhtä paljon kuin veljiänsäkin. En unohda koskaan sitähetkeä, jolloin hän lähti pois vankilasta. Hän vei minut kasarmin taa, heittäytyi siellä kaulaani ja puhkesi itkuun. Sitä ennen ei hän ollut koskaan suudellut minua eikä itkenyt. "Sinä olet tehnyt minulle niin paljon", sanoi hän, "ettei isäni eikä äitini olisi voinut minulleniin paljon tehdä: sinä olet tehnyt minut ihmiseksi; Jumala on sensinulle palkitseva, ja minä en sinua koskaan unohda" ...

Missähän, missähän lienee tuo hyvä, armas Alei!..

Paitsi tsherkessiläisiä oli kasarmissamme koko joukko puolalaisia, jotka muodostivat toisista vangeista erillään olevan perhekunnan. Kuten jo ennen olen sanonut, vaikutti heidän erillään olonsa javihansa venäläisiä vankeja kohtaan, että kaikki muut vangit vuorostaan vihasivat heitä. He olivat kiusaantuneita, sairasmielisiä ihmisiä. Luvultaan oli heitä kuusi henkeä. Muutamat heistä olivat sivistyneitä ihmisiä. Heiltä sain minä vankeuteni viime aikoina joitakuuta kirjoja. Ensimmäinen lukemani kirja teki minuun voimakkaan, kummallisenvaikutuksen. Näistä vaikutuksista kerron vastedes. Ne olivat minulle hyvin huvittavia ja minä olen vakuutettu, että monelle jäävät nekäsittämättömiksi: sillä ilman kokemusta on muutamia seikkoja mahdoton arvostella. Sanon vaan sen, että henkinen kaipaus on raskaampiruumiillisia tuskia. Alhaisoon kuuluva mies joutuu vankilassaverstaistensa, ehkäpä kehittyneempienkin ihmisten pariin. Tietysti onhän kadottanut paljon – kotiseutunsa, perheensä j.n.e., mutta seuraon sittenkin samanlainen. Sivistynyt ihminen taas, jonka lakituomitsee samaan rangaistukseen kuin alhaisenkin, kadottaa useinsuhteellisesti enemmän. Hänen täytyy tukehuttaa kaikki vaatimuksensa, kaikki tottumuksensa; joutuessaan sivistymättömään seuraan täytyyhänen oppia hengittämään toisenlaista ilmaa... Hän on verrattavakalaan, joka vedetään järvestä rannalle... Ja siten tulee lain mukaansamanlainen rangaistus hänelle usein kymmentä vertaa raskaammaksi. Tämä totuus pitää paikkansa, vaikkapa katsottaisiinkin ainoastaan aineellisia tottumuksia, joista täytyy luopua.

Mutta puolalaiset muodostivat erityisen kokonaisuuden. Kaikistakasarmimme asukkaista suosivat he ainoastaan erästä juutalaista, ehkäpä yksinomaan sen vuoksi, että tämä heitä huvitteli. Tuostajuutalaisesta pitivät muutkin vangit, vaikka kohta kaikki hänellenauroivatkin. Minä en nytkään voi ajatella häntä nauramatta. Häntänähdessäni muistui joka kerta mieleeni Gogolin Taras Bulbassa kuvaamajuutalainen Jankel, joka, riisuutuneena maata-panoa varten, muuttuisuudessa määrin kananpojan kalttaiseksi. Juutalaisemme Isai Fomitsholi kuin paljaaksi höyhennetty kananpoika. Hän oli jo ikämies, noinviidenkymmenen vuoden vanha, lyhytkasvuinen ja heikkoruumiinen, viekasja samalla peräti tyhmä. Hän oli hävytön ja pöyhkeä, mutta myöskinpelkurimainen. Hänen kasvonsa olivat rypyssä ja otsaan sekä poskiinoli painettu poltinmerkkejä. Minä en voinut mitenkään käsittää, kuinkahän oli voinut kestää kuusikymmentä lyöntiä. Hänet oli tuomittumurhasta. Hänellä oli resepti, jonka hän oli saanut kansalaistensaavulla eräältä lääkäriltä heti rangaistuksensa jälkeen. Tämän reseptinmukaan luuli hän saavansa voidetta, jonka avulla poltinmerkit kahdessaviikossa katoovat. Vankilassa ollessaan ei hän kuitenkaan uskaltanut hankkia tätä lääketta, vaan odotteli 12-vuotisen pakkotyönsä loppua, jolloin hän kaiken mokomin aikoi käyttää sitä hyväkseen. "Muutoinhanen voi mennä naimisiinkaan – sanoi hän minulle kerran, – ja minäaion välttämättömästi mennä naimisiin." Me olimme hyvät ystävät, jähän oli aina oivallisella tuulella. Elämä vankilassa ei ollut hänelle vaikeata; hän oli ammatiltaan juveelintekijä ja sai paljon työtaupungista, jossa ei ollut toista sen ammatin harjoittajaa; siten eihän tarvinnut tehdä vaikeampia töitä. Tietysti oli hän samallakoronkiskuri, joka

lainaili kasvua ja panttia vastaan muille vankilanasukkaille rahaa. Hän tuli vankilaan ennen minua ja eräs puolalainen kuvasi minulle tarkoilleen hänen tulonsa. Se on hupaisa juttu, jonka vast'edes kertoa; Isai Fomitshista tulen vielä usein puhumaan.

Kasarmimme asukkaihin kuului vielä neljä vanhauskolaista, niidenjoukossa myöskin se ukko, jolle vangit uskoivat rahansa; pari kolmevähävenäläistä, jotka olivat synkännäköisiä miehiä; eräs nuorihoikkanenäinen pakkotyöläinen, joka oli jo kerinnyt tehdä kahdeksanmurhaa, vaikka ijältään ei ollutkaan kuin noin kolmenkolmatta vanha; joukko väärän rahan tekijöitä, joista yksi oli koko kasarminhauskuutena, ja vihdoin muutamia synkkämielisiä ihmisiä, keropäisiä jarumakasvoisia, vaitelijaita ja kateellisia, jotka vaan vihaisesti katselivat silmäkulmiensa alta, ja niin olivat he päättäneet katsella, rypistellä kulmiansa ja vaieta vielä monta monituista vuotta – kokovankeutensa ajan. Kaiken tämän huomasin minä hät'hätään uuden elämäniensimäisenä ilottomana iltana, savun ja lijan, haukkumisien jasanomattoman ruokottomuuden ohessa, tukahuttavassa ilmassa, kahleidenkalistessa, kirouksien ja hävyttömän naurun kajahdellessa. Minä panin maata paljaalle laverille asetettuani vaatteita pääni alle (tyynyäminulla ei vielä ollut) ja peitin itseni nutulla. Unta en saanutkuitenkaan pitkään aikaan, vaikka olinkin peräti väsynyt jakiusaantunut päivän kummallisista ja odottamattomista vaikutuksista. Vastaisuudessa sain minä kokea vielä paljon, jota ennen en koskaan olisi voinut aavistaakaan.

V

Ensimmäinen kuukausi.

Oltuani vankilassa kolme päivää, sain minä käskyn mennä työhön. Muistan aivan hyvin ensimmäisen työpäiväni, vaikkei minulle sillointapahtunutkaan mitään tavatonta, etenkin, jos otetaan huomioon, että uusissa oloissa muutenkin näytti minusta kaikki tavattomalta. Tuopäivä on yhteydessä ensimmäisten vaikutusten kanssa, sillä minä jatkoin vielä uteliasta tarkasteluani. Sitä ennen vaivasivat minua tuskalliset ajatukset.

"Tämmöinen on nyt vaellukseni loppu; minä olen vankilassa! – ajattelin tuon tuostakin itseseni; – kas tämä on nyt satamanipitkäksi, pitkäksi aikaa, tyyssija, johon minä saavun raskaillatunteilla... Vaan kukapa tietää? Kun vuosien kuluttua sen jätän, ehkäpä sitä vielä kaipaankin!.." – lisäsin siihen jonkunmoisellavahingon ilolla, tahtoen isontaa omaa haavaani, ikäänkuin onnettomuuden koko suuruuden tunto olisi tuottanut nautintoa. Tämmöisen olopaikan kaipaus oli ajatus, joka saattoi minuhämmästyämään: minä aavistin jo silloin, kuinka ihmeellisesti ihminen voi kotiutua kaikkialla. Mutta sehän oli tulevaisuuden asia; tällä haavaa oli kaikki ympärilläni vihamielistä ja hirvittävää ... siltä minusta ainakin näytti. Hurja uteliaisuus, jolla uudet toverinikatselivat minua, heidän osoittamansa jäykkyys aatelista tulokastakohtaan, tuo jäykkyys, joka välistä näytti vihalta – kaikki se vaivasi minua siihen määrin, että minä itsekkin halusin päästä pikemmintyöhön tutustuakseni kerrassaan kaikkiin kärsimyksiini ja voidakseni sitten ruveta elämään niinkuin muutkin vankeustoverini. Tosi on, etten minä silloin vielä paljoa huomannut enkä aavistanut, että vihamielisyyden ohessa oli myöskin ystävällisyyttä. Muutamat miellyttävät, suopeat kasvot, joita minä huomasin kolmena ensimmäisenä päivänä, olivat kuitenkin omiansa rohkaisemaan mieltäni. Suurintasuosiota osoitti minulle Akim Akimitsh. Muidenkin joukossa en voinutolla huomaamatta joitakuita hyväluontoisia ja iloisia ihmisiä. "Kaikkialla on pahoja ihmisiä ja pahojen ohessa myöskin hyviä – ajattelin minä lohdutukseksi; – kenpä tietää? Ehkäpä nämä ihmiset eivät olekkaan paljoa huonompia kuin ne, jotka jäivät vankilanulkopuolelle." Niin ajattelin, ja itsekkin pudistin päätäni semmoiselle ajatukselle. Jumalani! enhän tietänyt silloin, mihin määrin tämäkin ajatus oli oikea!

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.